БУГУНГИ МАКТАБ

46-мактабда ҳар бир боладан 300 сўмдан пул йиғиб, ўқитувчига гилам, директорга эса чой сервиси совға қилинди. Ҳар бир ота-она бир тоғорадан пишириқ ва бошқа нарсалар олиб келишди.

2-бет

«ОСИЁ ЙЎЛБАРСИ»ГА НИМА БЎЛДИ?

Кореядан Ўткир Ҳайдаволов ёзади

3-бет

«ДАВРАДАГИ БИР ЖОНОН...»

Бугунги аксарият кўшикчиларимиз кўшикчилик, ҳофизлик деган улкан, нодир бир санъатни коптоқ қилиб қувиб юришибди. Уни-сидан куйини кўчирса, бунисидан сўзини олади, яна бириндан ўйин тушишини ўзлаштиради. Мени кечиришсин-у, лекин коптоқ ўйнаши ҳам би-лиш керак, аслида!

4-бет

ЖАРИМА ЖОРИЙ ЭТИЛСА...

Таклиф

Мустақиллик йилларида юз бераётган ўзгаришлар, айниқса ҳамма жойда янги-янги замонавий бинолар қурилаётгани кишининг завқини келтиради. Шаҳар ва қишлоқларимиз қиёфасидаги гўзаллик кишиларимиздаги ички маданиятнинг ҳам гўзаллашувига таъсир кўрсатиши керак албатта. Афсуски кўча-кўйда, жамоат транспортида, хиёбонларда юрган йўлига ғижимланган қоғозлар, ширинлик ва музқаймоқ идишлари, писта пўчоқларини ташлаб кетавериш одатидан қутула олмаётганимиз одамни ранжитади. Баъзан умумхалқ сайл байрамлари муносабати билан бутун оиламиз билан Қибрайдан атайин Тошкентга борамиз, пойтахтдаги шодиёналардан завқ оламиз, ана шунда боягидай нохуш манзарани кўриб жуда хафа бўлиб кетаман. Қўлидаги кераксиз нарсани белгиланган қутига ташлаш, дуч келган жойга тупуриб кетавермаслик наҳотки шунчалик қийин бўлса?! Ахир бу, ҳар бир одамнинг ўзига, қолаверса жамоатчиликка нисбатан хурматсизлиги эмасми?!

Бу борада жамоатчилик бош назоратчига айланиши керак, ''Ҳой, барака топгур, бу ерга ташлама!'' деган гапни, танбеҳни одамлар бир-бирига айта олиши керак. ''Сизга нима!'' деб ўдағайлайдиганларга эса жарима жорий этилиб, ўша жойнинг ўзида тегишли жазо берилиши кўпчиликни ҳушёр торттирган бўлур эди.

Тасаввур қилайлик, биргина шу гўзал тартиб бутун юртдошларимизнинг одатига айланса ватанимиз, ўзимиз яшаётган шаҳар-қишлоқларимиз нақадар гўзаллашади, бахри-дилимиз очилади.

Мавлуда ИНЪОМОВА,
ҳамшира

ҲУРРИЯТ

МУСТАҚИЛ ГАЗЕТА

1996 йил декабрдан чиқа бошлаган

Чоршанба кунлари чиқади | 1999 йил 27 январь —2 февраль | № 4 (106)

ОБУНА БЎЛСАГ-У, АММО...

Мактуб

Мен 1965 йилдан буён ''Ўзбекистон матбуоти'' журналининг доимий обуначисиман. Лекин кейинги бир-икки йилдан бери (обуна бўла туриб?!) журнални ўқиш, ундан фойдаланишдан маҳрумман. Негадир журнал менгача етиб келмаяпти. 1997 йил давомида журналнинг 2 сони, 1998 йилда эса бор-йўғи биринчи сони қўлимга тегди, холос.

Очиғини айтганда, бунинг учун Каттақўрғон шаҳар почта алоқа бўлими ходимлари айбдор эмас. Зеро, улар обуначиларни умуман ранжитишмайди. Бу борада фақатгина Самарқанд ва Тошкентдаги матбуот тарқатувчи мутасаддилар лоқайдлик қилишаяпти, десак янглишмасак керак.

Қадрли таҳририят! ''Ўзбекистон матбуоти'' журналининг қолган сонларини (агар чоп этилган бўлса!) менга ҳам ''етиб келиши''да амалий ёрдам берарсизлар, деган умидда сизларга мактуб йўллаяпман. Зора, Сизларнинг ''туртки''ларингиз туфайли, матбуот нашрларини тарқатувчи аксарият боқибеғамлар ҳалол хизматга ўтишса?

Чунончи, 1999 йил учун ҳам ''Ўзбекистон матбуоти''га обуна бўлганман. Бу йил ҳам журналнинг ''юзини кўролмай'', ''лаб тишлаб'' қолмайманми яна?!

Абдуазиз ҲОШИМОВ,
Каттақўрғон шаҳри

ШЕРОБОДДА СОЯ... ЙЎҚ!

Луқма

Кўҳна Туркон дарёси бўйида Шеробод деган жаннатмакон бир туман бор. Жами ҳудуди нақд Андижон вилоятига тенг келади. Сўнгги 5-6 йилда мана шу туман эгасиз қолди. Унинг довруғига кўз тегди. Халқ кетма-кет тўрт йил пахта ва бошқа соҳа режаларини бажара олмай қолди. ''Келдию-кетди'' раҳбарларнинг ҳам фаолиятида барака йўқ ҳисоб. Ҳозирги пайтда туманга раҳбар бўлиб турган Эломонбўри Қўйлиев жаноблари ҳеч қайси донишманднинг фикр-ўйига келмаган бир иш қилди. ''Эҳтимол шу дарахтлар бехосиятдир'' деган ўйда туман марказидан ўтувчи катта йўл ёқасидаги яшиллик дунёсини таг-томири билан йўқ қилди. Барибир туманнинг иқтисодий кўрсаткичлари ''олув''дан ''қўшув'' аломатига қараб силжимади. Худо жониворларни бекорга либос билан яратмаган экан. Дов-дарахтлари кесиб ташлангач, Шеробод тумани маркази худди пати юлинган товуққа ўхшаб қолди. Жазирама иссиқда мияси қайнагудек бўлган одамлар бир-бирларини ''товуқмия''деб сўкадиган одат чиқаришди.

БЕТГАЧОПАР

— Мактабимизни ёзишибди!

«БИР ҚАРОР ЧИҚАРИБ ҚЎЙИЛИК...»

Чунки юқоридан келган назоратчи ишни эмас, қоғозни текширади-да

Менингча

Бақо НИЗОМОВ,
юридик фанлари номзоди

Президентимиз Ислом Каримовнинг Самарқанд ҳамда Навоий вилоятлари навбатдан ташқари сессияларидаги нутқлари ҳаммамизни ларзага солди.

Назаримда, икки оғиз сўз билан айтганда, Президентимиз раҳбар ходимлардан инсофни талаб қилаяптилар, холос. Чунки инсоф бор жойда барака бўлади. Раҳбарларимиз инсофи - халқимиз баракаси. Лекин, афсуслар бўлсинки, шу оддий аксиома ҳам ҳамма раҳбарларимиз дилидан жой олганича йўқ. Кўпгина камчиликларнинг асосий сабаби ана шунда, деб ўйлайман.

Президентимиз ўз нутқларида камчиликларни йўқотиш йўлларини ҳам батафсил тушунтириб бердилар. Жумладан, ҳар бир раҳбар шахс қонун, фармон ва қарорлар талабларига қаттиқ риоя қилиб, уларнинг бажарилиши устидан назоратни кучайтириши хусусидаги фикрларини эсланг.

Мустақиликка эришганимиздан кейин давлатимизда қатор-қатор қонунлар, фармонлар ва қарорлар қабул қилинди. Буларнинг мазмун ва моҳияти давлатимизни мустаҳкамлашга, халқ хўжалигини ривожлантиришга, саноат ва қишлоқ хўжалигидаги муаммоларни ечишга, халқимиз фаровонлигини оширишга қаратилган. Бир қанча фармон ва қарорлар ўз вақтида самарали бажарилмоқда. Аммо шу билан бирга анчагина қарорларнинг талаблари ҳаётга татбиқ этилаётгани йўқ.

Қонун, фармон ва қарор талабларини ҳаётга татбиқ қилишлик, бу биринчи галда назоратни тўғри ташкил қилишга боғлиқ.

Қабул қилинган қарорлар устидан назоратни кучайтириш фақат икки йўл билан амалга оширилиши мумкин.

Биринчидан, назоратчиларнинг сонини кўпайтиришдир. Шу тўғрисида Прездентимиз гапириб, бу охир-оқибат яхшиликка олиб келмаслиги ҳақида батафсил тушунча бердилар. Назоратчилар сони кўпаяверса халқ хўжалигида ким ишлайди, деб қўйилган савол жуда ўринли.

Бундан ташқари назоратчилар ҳам бир хил эмас. Бировлари қонунга риоя қилиб, вазифаларини инсоф билан бажариб, халқ ва давлат манфаатларини кўзлаб ўз мажбуриятларини амалга оширсалар, бошқалари нафс деган балойи азимнинг домига тушиб, ўз чўнтакларини тўлдиришдан бошқасини ўйламайдилар.

Назоратни кучайтиришнинг иккинчи йўли нимадан иборат? Бу саволга жавоб беришдан олдин назоратчилар нималарга асосланиб ўз фаолиятларини амалга оширишларини кўриб чиқишимиз керак.

Ҳар бир назоратчи текширув чоғида маълум қарорнинг талаблари қандай амалга оширилаётганлигини кўриб чиқади ва шунга қараб ташкилот фаолиятига баҳо беради. Яъни назоратчи норматив актга қараб ўз вазифасини бажаради. Қонун, фармон, қарор ва бошқа ҳуқуқий актлар - бу назоратчининг иш қуроли десак муболаға бўлмайди.

Хўш, норматив актлар Ўзбекистонда қандай ва қай даражада қабул қилинмоқда? Аввало, уларнинг мазмун ва моҳиятига эмас, сонига бир қарасак.

1997 йилда юқори бир ташкилотимиз 581 та қарор қабул қилган. Энди шу рақамни бир йилга, яъни 365 кунга бўлсак, унда бир кунда 1.59 та қарор қабул қилинганлиги маълум бўлади. Агар дам олиш ҳамда байрам кунларини ҳисобдан олиб ташласак, унда ҳар кунга қабул қилинадиган қарорлар сони яна ҳам ошади.

Энди, агарда ҳар бир қарорда 10 тадан пункт бўлса, бажарилиши керак бўлган топшириқлар сони 5810 та бўлади.Агарда ҳар бир қарорда 15 ёки 20 та пункт ёки 10 - 15 та иловаси ҳам бўлса-чи? Буни ҳам ҳисоблаб чиқса бўлади.

Маълумки, юқорида қабул қилинган қарор қуйи ташкилотларга юборилади. Улар эса мазкур қарорни бажарилишини таъминлаш учун унинг асосида яна қарорлар қабул қилиб, бу қарорларни ўзларидан қуйи ҳисобланган ташкилотларга юборадилар.

Энди вазирликлар йўналишини кўриб чиқайлик. Ҳар бир вазирлик ўз соҳаси бўйича қарорлар қабул қилиб, уларни бошқармаларга, бошқармалар вилоят ташкилотларига, вилоят ташкилотлари шаҳар ва туман ташкилотларига, улар эса қуйи ташкилотларга юборадилар.

Бу қарорларнинг ҳаммасини қўшиб чиқсак, фақат ижро органлари томонидан қабул қилинган қарорларнинг сони шу даражага етадики, уларни ҳисоблаш ҳам жуда қийин бўлиб қолади. Шунийм таъкидлаш кераккки, гап фақат қарорлар тўғрисидагина кетяпти. Чунки ижро органлари қарорлардан ташқари яна фармойишлар, буйруқлар ва бошқа сон-саноғи йўқ хатлар ҳам чиқарадилар ва уларнинг ижросини қуйи органлардан талаб қиладилар.

Қарор чиқаришлик пойгаси қуйи органларда жуда ҳам авж олиб кетган. Шаҳар ва туман ҳокимиятларида 2 - 3 мингдан ортиқ қарорлар қабул қилинади. Масалан, **шаҳар ҳокими бирор-бир кўчада ахлат уюмини кўриб қолса, дарров ободончиликни амалга оширадиган ташкилотларнинг раҳбарларини чақириб мажлис ўтказади ва қарор қабул қилади. Ҳолбуки, ўша ҳоким бошқа раҳбарларни ишдан қолдирмасдан қанчадан-қанча қоғозларни қора қилмасдан, энг муҳими, қимматли вақтини ўтказмасдан шу ахлат масаласини биргина телефон қўнғироғи орқали ҳал қилиши мумкин-ку? Лекин... юқори ташкилотдан келган текширувчи маълум бир масала бўйича қилинган жонли ишни эмас, балки чиқарилган қарорни текширади ва ўшанга қараб баҳо беради-да...**

Энди шу ерда қонуний савол туғилади. Шунча қарор, фармойиш, буйруқ ва хатларни ҳаётга татбиқ қилишлик устидан тўла ва қаттиқ назорат ўрнатиш мумкинми? Албатта, йўқ. Лекин бу умуман назорат йўқлигини билдирмайди. Назорат мавжуд, бироқ бу назорат Президентимиз маълум бир соҳани мажлисларда ёки телевидение орқали танқид қилганларидан кейингина амалга оширилади, бошқа соҳалар тўғрисидаги қарорлар эса қоғозда қолиб кетаверади, менимча.

Маълумки, қарорлар ва бошқа ижрони талаб қилувчи ҳужжатлар сони қанча кўп бўлса, уларни назорат қилиш шунча қийин бўлади. Норматив актлар қанча кўп бўлса ва уларнинг устидан назорат қилишлик объектив равишда талаб даражасида бўлмаса, унда бу норматив актларнинг қадр-қиймати, салоҳияти ва обрўси тушиб кетади. Бу эса умумий ривожланишга тўсқинлик қила бошлайди.

Бундан икки минг йил аввал Рим давлатининг олими Тацит айтган бир ҳикматли гап рус тилида қуйидагича жаранглайди: ''В наиболее испорченном государстве - наибольшее количество законов''.

Кўриниб турибдики, норматив актларнинг сон жиҳатидан кўплиги яхши оқибатларга олиб келмас экан.

Энди қабул қилинаётган қарорларнинг сифатига, яъни мазмуни, моҳияти ва уларнинг бажарилишига бир эътиборни қаратайлик.

(Давоми 2-бетда).

ҒОЛИБЛАР АНИҚЛАНДИ

Якун

Яқинда ''Тасвирий ойина'' ижодий уюшмасининг Самарқанд вилоят бўлимида ''Энг улуғ, энг азиз'' кўрик-танлови ғолибларини тақдирлаш маросими бўлиб ўтди. Ижодкорлардан Пётр Нагорний, Тоҳир Жулматов, Тўлаган Ёрқулов, Илҳом Ҳакимов, Эсон Муҳаммадиевларга уюшманинг эсдалик совғалари, танлов ғолиби деб топилган ''Самарқанд'' газетаси бош муҳаррири Тошпўлат Раҳматуллаевга эса пул мукофоти топширилди.

Ижодий уюшма вилоят бўлими раҳбарияти кўрик-танловни анъанавий тарзда ҳар йили ўтказиб туришга қарор қилганлигини билдирди.

Фозил МАМАШАРИПОВ

ЙЎҒ-Э!

Шогирднинг зўри — Устознинг шўри

ЖАМҒАРМА ЙИҒИЛИШИ

Тошкентда Ўзбекистон фахрийларини ижтимоий қўллаб-қувватлаш ''Нуроний'' жамғармаси Марказий Кенгашининг кенгайтирилган йиғилиши бўлиб ўтди. Унда Кенгаш ҳамда Раёсат аъзолари, жамғарманинг Қорақалпоғистон Республикаси ва вилоятлар бўлимлари раҳбарлари қатнашди.

Йиғилишда ташкилий масала кўриб чиқилди. Б.Раҳимов ўз аризасига биноан жамғарма раиси вазифасидан озод этилди. Жамғарма тафтиш комиссияси раиси вазифасида ишлаб келган Эркин Боқибоев жамғарма раиси этиб сайланди.

/ЎзА/.

БУЗУҚ ФИКРЛИ ҚЎЛЛАНМА НИМАГА ЎРГАТАДИ?

ёхуд ВКП(б) XVI, XVII, XVIII съездларининг бугунги ўзбек педагогларини тарбиялашдаги муҳим аҳамияти тўғрисида «Ўқитувчи» нашриёти 1996 йили чиқарган қўлланмадан ўқиб билиб олиш мумкинлиги хусусида

Муаммо

Улуғбек ДОЛИМОВ

Мустақиллик, истиқлол туфайли миллий қадриятларимизни чуқур ўрганиш, айниқса, фарзандларимизни она-Ватанга, халқимизга муҳаббат руҳида тарбиялаш ҳозирги куннинг муҳим муаммоларидан. Шу маънода 75 йил давомида шўролар мафкурасини мурғак фарзандларимиз қалбига сингдирган мактабларни тубдан ислоҳ қилиш кечиктириб бўлмайдиган вазифадир. Тўғри, кейинги 5 - 6 йил мобайнида бу соҳада бирмунча ишлар амалга оширилмоқда: мактаблар учун янги дастурлар яратилди, шу дастурлар асосида янги дарсликлар ёзилди, мажмуалар тайёрланди. Бироқ бу ҳали етарли эмас. Мактаблар учун Ватан, халқ истиқлолини муқаддас билувчи ўқитувчи - мутахассислар тарбиялаш давр тақозосидир. Олий ўқув юртлари талабалари учун ҳам янги, давр руҳини ёшларимиз онгига сингдирувчи дарсликлар зарур. Бу муҳим масалани ҳал қилишда дастлабки қадамлар ташланди.

Комилжон Ҳошимов, Санобар Нишонова, Малика Инъомова ва Раҳмонали Ҳасановнинг педагогика олий ўқув юртлари ва университетлар талабалари учун ўқув қўлланмаси сифатида ёзилган ''Педагогика тарихи'' (''Ўқитувчи'' нашриёти, 1996) китоби нашрдан чиққанига ҳам кўп вақт бўлгани йўқ. Ушбу асар нашр этилгунича қадар бир неча ўн йиллар мобайнида шўролар даврида руслаштириш сиёсатини амалга оширишда камарбаста бўлиб келган Н.А. Константинов, Е.Н. Мединский, М.Ф. Шабаеванинг ''Педагогика тарихи'' асари таржимаси олий ўқув юртлари талабаларига асосий дарслик вазифасини бажарди. 520 бетдан иборат ва дарслик сифатида катта мавқега эга бўлган ушбу асарда ақалли бирор ўзбек мутафаккири ҳақида дурустроқ маълумот берилмайди. Чунки маҳаллий педагогика тарихига оид маълумотлар Н.П. Архангелский ва Н.Ҳ. Таканаев томонидан ёзилган эди. Шу маънода ''Педагогика тарихи'' қўлланмасининг пайдо бўлиши катта ижобий ҳолдек кўринса-да, асар билан чуқурроқ танишиш унда эскича фикрлаш, мактаб, таълим-тарбияни ривожлантиришда компартиянинг ролини улуғлаш устиворлиги кўзга яққол ташланади. ''Қўлланма''даги ушбу гапларга эътибор беринг: **''XVI, XVII ва XVIII партия съездларининг ҳамда ВКП(б) Марказий Комитети ва Совет ҳукуматининг 30-йиллардa мактаб ҳақидаги қарорлари мактабларда таълим-тарбия ишини яхшилашга қаратилди. Айниқса, педагогика назариясини янги мафкура асосида ўрганишга ва жонлантиришга туртки бўлди. Натижада педагогика фанининг жонкуярлари мактабларнинг илғор тажрибаларини ўрганиб, умумлаштириш жараёнида қатор дарсликлар ва ўқув қўлланмалари яратдилар''** (330-бет). Ана шу гаплардан кейин рус муаллифлари томонидан 30-йилларда ёзилган дарслик ва қўлланмалар таъриф-тавсиф қилинади.

''Қўлланма'' муаллифлари шўро ҳукуматининг 1929 йили араб алифбоси ўрнига лотин алифбосини ва 1940 йили лотин алифбоси ўрнига кирилл алифбосини қабул қилишни таълим-тарбия соҳасини ривожлантиришдаги энг самарали ишлар сифатида талқин этадилар: **''Айниқса, 1929 йилда араб алифбоси (?) ўрнига лотин алифбосининг (?) қабул қилиниши мактабларда таълим-тарбия жараёнларини янада самарали қилишда ўз вақтида бажарилган катта ишлардан бири эди...**(334-бет); **''1940 йилнинг май ойида Ўзбекистон собиқ (?) ССР Олий Советининг учинчи сессиясида ''Ўзбек ёзувини лотинлаштирилган алфавитдан рус графикаси асосидаги янги ўзбек алфавитига кўчириш тўғрисидаги қонун''и бир овоздан қабул қилинди''** (333-бет).

Шўроларнинг бу ўта қабиҳ сиёсати неча ўн йиллар давомида туркий халқларнинг маънавий-маданий тараққиётида катта ижобий воқеа деб қараб келинди. Ҳақиқатда-чи?

Ўтган XIX асрнинг 70-йилларидаёқ туркий халқларни бирбиридан узоқлаштириш учун араб алифбосидан воз кечиш, унинг ўрнига кирилл алифбосини жорий этиш кераклигини рус миссионерларининг отаси Н.И.Илминский асосий масала сифатида ўртага қўйган эди. Аммо рус империяси 50 йиллик ҳукмронлиги даврида бу ишни амалга ошира олмади. Туркий халқларни бир-биридан ажратиб ташлашга, уларни неча минг йилдан ортиқ давр мобайнида яратилган муштарак маданий, илмий меросидан маҳрум этишга, ўлка халқларидан ўз тилини, динини, тарихини билмайдиган манқуртларни тарбиялашга - ерли халқларни руслаштиришга қаратилган бу қабиҳ ният совет даврининг биринчи ўн йиллигидаёқ амалга оширилди. Араб алифбосини ҳимоя қилувчилар таъқиб остига олиндилар, уларга миллатчи, панисломист деган тамғаларни ёпиштирдилар. Бундай айбловлар уларни жисман йўқотиш учун етарли эди. ''Нодон халқнинг сопини ўзидан чиқарадилар'', деганларидек, бу ишни амалга оширишда ўзбек халқининг ''катталари'' фармонбардор бўлдилар. Мана, Йўлдош Охунбобоев сўзига эътибор беринг: ''Янги алифбони амалга оширув учун бошлаб ишга киришаётганимизда бизнинг синфий душманларимиз янги алифбо ишига тўсқинлик қилиш учун турли йўллар ахтара бошладилар... Бу кунгача қай бир идораларда яшириниб келган бундай арабчилар - панисломистларга қарши марҳаматсиз кураш ва шўро жамоат аппарат ишчилари олдига масалани кескин қилиб қўйиш керакки, ҳозирда янги алифбода саводсиз (ерли тилда) хизматчи қолмасин. Агар ҳали ҳам араб алифбосидан ажрала олмайдиганлар топилиб қолса, ҳозирда бизнинг маданий тузилиш ишларимизга тўсқинлик қилувчиларга ҳеч қандай эҳтиёжимиз йўқ. Бундай унсурлар ўрнига шўро жамоат аппаратларини янги алифбода хатсаводи бўлган ишчи-батраклар билан таъминлашимиз зарур''(Й.Охунбобоев, ''Октябр алифбесининг қатъий ғалабаси учун''. ''Қизил Ўзбекистон'' газетаси, 1931, 22 феврал.)

Бу тадбир туркий халқларни миллий илдизидан узоқлаштиришда бир босқич эди. Аммо 10 йил ўтгач, халқ бу ёзувга энди ўрганганда, ''октябр алифбеси'' номини олган лотин ёзуви ҳам кераксиз, деб эълон қилинди ва асл мақсад - кирилл ёзувига ўтилди. Кирилл алифбосига ўтиш нисбатан осонроқ кечди, чунки 30-йилларнинг охирига келиб, Миллат, Ватан фидойилари жисман йўқотилган, уларнинг издошларини ҳам шундай фожеали қисмат кутмоқда эди.

Умуман олганда, ''Қўлланма''да 1920 - 30-йиллар педагогикамиз тарихи шундай силлиқ, кўтаринки руҳда, ютуқларга бой бир давр сифатида ёзилганки, бу давр даҳшатлари, қирғин-қатағон фожеалари таълим-тарбияга, мактабларимизга, умуман, педагогикамизга ҳеч алоқаси бўлмагандек. XX аср ўзбек маорифчилари ва улуғ мутафаккирлари, 10 - 20-йиллари яратилган дастлабки дарсликлар, ўқув қўлланмалари муаллифлари Мунаввар Қори, Қаюм Рамазон, Исҳоқхон Ибрат, Ашурали Зоҳирий, Абдурауф Фитрат, Отажон Ҳошим, Ҳожи Муин, Чўлпон, Элбек, Сўфизода, Собиржон ва Шокиржон Раҳимийлар қирғин қилиниб, асарлари йўқотилишга маҳкум этилаётган бир вақтда ўзбек педагогикаси қандай ютуқларга эришиши мумкин эди?!

''Қўлланма'' муаллифлари ўз олдиларига ''Туркистонда жадидчилик ҳаракати қачон келиб чиққан ва у нимага асосланган эди?'' деган саволни ҳам қўядилар: **''XIX асрнинг бошларидан Бухородаги маърифатпарвар мусулмон руҳонийлари ва зиёлилари** (Абунаср Қурсавий, Шиҳобиддин Маржоний каби мударрислар кўзда тутилмоқда - У.Д.) **орасида мадраса ва мактаблар тизимига ҳамда ислом динига кириб қолган бидъатларни ислоҳ қилиш фикри пайдо бўла бошлайди. Шундай ислоҳот тарафдорларини жадидлар, яъни янгилик тарафдорлари, деб атай бошлайдилар. Ўша даврлардан бошлаб бунга қарама-қарши турган оқим, яъни феодал ўрта асрчилик, диний фанатизм руҳида бўлган кишиларни эса қадимистлар, деб атай бошладилар''**(''Қўлланма'', 251-бет).

Маорифимиз тарихига чуқурроқ разм солайлик. Мактаб ва мадрасалар таълимини ислоҳ этиш ҳақидаги мунозаралар ҳамма вақт, ҳатто Форобий, Беруний, Улуғбеклар замонасида ҳам бўлган. Жадидчилик ҳаракатини фақат мадраса ислоҳи учун кураш, деб билиш ижтимоий-маънавий ва сиёсий тарихимизнинг энг буюк воқеаси - жадидчиликнинг фаолият доирасини сунъий равишда торайтиришга олиб келади. Дастлаб ''жадид'', ''усули жадид'' сўз ва сўз бирикмаси XIX асрнинг 90-йилларида таомилга киритила бошланди, уларни биз ''Туркистон вилоятининг газети''да эълон қилинган мақолаларда учратамиз. Жадидчилик биргина маърифатпарварлик, маорифчилик билан чекланмайди, у буюк сиёсий ҳодиса ҳамдир.

Шу маънода жадидчилик маорифдан бошланди, кейин матбуот, театрчилик ва сиёсатда кенг фаолият кўрсатди. Туркистон жадидчилик ҳаракатининг маънавий оталари - Маҳмудхўжа Беҳбудий ҳам, Мунавварқори Абдурашидхонов ҳам бу ҳаракатнинг майдонга келишини Исмоилбек Ғаспирали номи билан боғлайдилар. Жадид мутафаккирлари қайси жабҳада фаолият кўрсатмасинлар, Ватан мустақиллиги, Миллат истиқлоли учун курашдилар. Жадидчилик ҳаракати кескин қораланиб, унинг етакчилари ҳаёти хавф остида турган бир пайтда Мунавварқори Абдурашидхонов жадидчилик фаолиятига шундай сиёсий баҳо берган эди: ''Наинки, биз жадид мактаби очиш билан савдо хизматчилари, бошқача таъбир билан айтганда, дўконда ўлтуруб, насия ёзадурғон ходимлар етказсак? Шу ишка ақлли одам шу баҳони беришдан у ёқ-бу ёқни мулоҳаза қилсин. Жадид мактаби очишимизга сиёсий ва маданий курашчилар тайёрлаш баҳоси берилмаганига таассуф билдирмай ўта олмайман'' (''Қизил Ўзбекистон'' газетаси, 1927 йил, 7 июн).

''Усули жадид'', ''усули савтия'' номларини олган мактабларнинг кенг тарқалишига, биринчи навбатда, чексиз ҳуқуқларга эга бўлган генерал-губернаторлик - мустамлака маъмурлари катта тўсиқ эди ва бу мактабларга қарши турли бўҳтонлар, сиёсий айбномалар уюштирдилар. ''Усули жадид'' мактаблари ҳақида қимматли маълумотлар берувчи Мўминжон Муҳаммаджоновнинг ''Турмуш уринишлари'' мемуар асарида қуйидагиларни ўқишимиз мумкин: ''Олмаота (Верний)да ўрус муаллимларининг катта йиғини бўлди, шу йиғинда: ''Татарлар, қозоқлар билан сарт болаларини ўқитилмасун! Ўқумишли татарларга Туркистон ўлкасида туриш учун йўл қўйилмаслик керак! Чунки улар сарт, қозоқларға билим тарқатиб, кўзларини ва фикрларини очадурлар. Сўнгра бизга емак учун Туркистонда нон қолмайдур. Иккинчи, янги тартиб билан ўқитувчи муаллимлар программалари, ўқутадурғон китобларини кимнинг асарлари эканлигин ''инспектор''ларға ёзиб кўрсатмагунча бола йиғиб ўқита олмайдурлар!'' деб қарор бердилар''(М. Муҳаммаджонов, ''Турмуш уринишлари''. Тошкент, 1926, 282-бет).

Бундай таъқиблар шўролар даврида янада кучайди. ''Қўлланма'' муаллифлари ёзадилар: ''Яна аниқланишича, янги усулчилар Туркистонни Россиядан ажратиб, Туркия билан қўшилишини истар эдилар. Шунинг учун ҳам янги усул мактаблари Октябрь тўнтаришидан кейин қаттиқ таъқиб остига олинган''(339-бет).

''Қўлланма'' муаллифларининг бу фикрларига қўшилиб бўлмайди. Тўғри, жадидчилик ҳаракати намояндалари шўролар даврида қаттиқ қирғин-қатағонга учрадилар. Шу нарса аниқки, Россия империяси ҳам, совет империяси ҳам собиқ иттифоқдаги туркий халқларни Туркия билан яқинлаштирмаслик учун то мустақилликкача курашиб келди. Лекин Уйғониш даврининг улуғ сиймолари Туркистонни Россия мустамлакачилигидан ажратиб, Туркияга тобе ўлкага айлантириш учун эмас, мустақил, озод Турк халқи билан яқиндан алоқа қилиш учун, ҳамкорлик қилиш учун интилдилар. Чунки туркий қавмлар орасида бирдан-бир озод ва мустақил бўлган Туркия, турк халқи ўзбек зиёлиларини ўзига оҳанрабодек тортар эди.

75 йил шўролар ҳукмронлиги даврида Лениннинг ҳар бир миллатда икки хил миллий маданият мавжудлиги ҳақидаги таълимоти асосида маданий меросимиз икки қутбга бўлиниб, бирбирига қарама-қарши қўйилиб, ''ўрганиб'' келинди. Шу маънода, жадидчилик ҳаракати намояндаларининг фаолияти ҳам миллий буржуазия манфаатларига хизмат этувчи, халқ манфаатларига зид фаолият сифатида кескин қораланди. ''Қўлланма'' муаллифлари ҳали ҳам истиқлол фидойилари - жадид мутафаккирлари фаолиятини баҳолашда советча, большевикча фикрлашдан қутулолмаганликлари кўзга ташланади. Мана уларнинг жадид педагогларига берган баҳолари: ''Бу мактабнинг(усули жадид мактабининг-У.Д.) хусусиятларидан бири шундан иборатки, бой ва камбағал болалар биргаликда ўқишлари мумкин эди. Лекин шу нарсани унутмаслик керакки, бу мактабдан кўпроқ миллий буржуазия манфаатдор бўлган''(''Қўлланма'', 337-бет).

(Давоми 4-бетда).

"БИР ҚАРОР ЧИҚАРИБ ҚЎЯЙЛИК..."

(Давоми. Боши 1-бетда).

Шак-шубҳасиз, Ўзбекистонда қабул қилинаётган кўпгина қонун ва фармонларнинг сифати давр талабига тўла жавоб бериб келмоқда. Лекин бу қонун ва фармонларнинг талабларини ҳаётга татбиқ қилишлик қарорлар орқали амалга оширилади. Қарорларнинг мазмун ва моҳияти эса ҳамма вақт ҳам сифат жиҳатидан қонун ва фармонларга мос эмас. Баъзи бир ҳолларда қарорлар, хусусан қуйи органларда қонун ва фармонларга зид бўлган ҳолда ҳам қабул қилинмоқда.

Айрим ҳолларда эса, ҳар бир фуқарога жуда ҳам тушунарли бўлган, ҳаётимизда ўта муҳим ҳисобланган оддий қонун ва фармонларнинг маъносини қуйи органлар шу даражада чалкаштириб, мураккаблаштириб юбормоқдаларки, охир-оқибат уларнинг сифати, мазмуни ва талаблари ўз моҳиятини йўқотиб қўймоқда.

Масалан, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 21 январ 1994 йил қабул қилган "Иқтисодий ислоҳотларни янада чуқурлаштириш..." фармони ҳаётга қай ҳолда татбиқ этилганлигини бир таҳлил қилиб чиқайлик. Аввало шуни таъкидлаш керакки, мазмун ва моҳият жиҳатидан бу фармонга тенг келадиган, хусусий мулк манфаатларини ҳимоя қиладиган, тадбиркорликнинг ривожланишига катта йўл очиб берадиган бошқа бирон-бир норматив акт Ўзбекистонда бўлмаса керак. Бу фармонни сифат жиҳатидан қараганда энг юқори поғонага қўйиш жуда ҳам тўғри бўлар эди.

Ҳар бир Ўзбекистон фуқаросига бевосита тааллуқли бўлган бу Фармоннинг 6-пунктида **"нақд чет эл валюталари ва МДҲ мамлакатлари фуқаролари томонидан республикага киритиш ва четга чиқариш бўйича чеклашлар бекор қилинсин"** деб очиқ-ойдин, оддий тилда, содда қилиб айтилган.

Фармон чиққунга қадар Ўзбекистон фуқароларига божхона томонидан 200 АҚШ долларини четга чиқаришга рухсат берилган эди, бу фармон эса шу чеклашни бекор қилди. Бу фармонни ўқиган ҳар бир Ўзбекистон фуқароси юрак-юрагидан хурсанд бўлиб, ҳақиқатдан ҳам Президентимиз тадбиркорликка катта йўл очиб берганларига тўла ишонч ҳосил қилган эди.

Лекин қуйи, шу жумладан божхона органлари Президент фармони эълон қилингандан кунига қолмай, кунга кўришишни била туриб, фақат бир неча ой ўтгандан сўнг Ўзбекистон фуқаролари томонидан четга чиқариладиган АҚШ долларини миқдорини 500гача, бир неча йил ўтгандан сўнг 1500гача етказдилар! Ҳозирги кунда эса чет элга қаттароқ валюта чиқариш учун Ўзбекистон фуқароси банк идораларига мурожаат қилиб, қанчадан-қанча қоғозларни қора қилиб, улар ўрнатган мураккаб қоидаларга риоя қилган ҳолда овораи сарсон бўлади. Ҳолбуки, юқоридаги фармоннинг 16-пунктида "Ўзбекистон Республикаси фуқароларининг чет элга боришлари тартиби соддалаштирилсин", деб очиқ-ойдин айтиб қўйилган.

Чет элга валюта олиб чиқаётган шахс аэропорт ёки вокзаллардаги божхоналарда тўлдирилиши шарт бўлган декларацияга валютасининг миқдорини кўрсатиб, ундан қонуний равишда маълум бир қисмини давлат ҳисобига ўтказиб чиқиб кетганида эди, шу шахс қанчадан-қанча югур-югурлардан, қоғозбозликлардан қутулар эди ва энг асосийси, анчагина вақтини ва асабини бекорга сарфламаган бўлар эди. Ахир, Президент фармонининг талаби ҳам шунга қаратилган-ку!

Нима учун божхонадек ташкилотнинг қарори ёки буйруғи Президентнинг фармонига зид бўлиб, ундан юқори туриши керак? Нима учун Президент фармонининг талаблари эмас, балки божхона ҳужжатининг талаблари амалга ошириш керак?

Бу саволларни мен, бир оддий фуқаро эмас, балки Вазирлар Маҳкамасининг ва Олий Мажлиснинг тадбиркорликни ривожлантиришни амалга оширишни таъминлайдиган тармоқлари мутасадди раҳбарлари бир неча йил олдин кўтаришлари ва ижобий ҳал қилиш чораларини кўришлари керак эди, назаримда. Ёки улар ҳам Президентимиз қачон бу масалаларга алоҳида эътибор бериб, танқид қилишларини кутмоқдаларми?

Бундан ташқари, юқоридаги фармоннинг 4-пунктида "Ўзбекистон Республикаси Адлия Вазирлиги давлатга қарашли бўлмаган мулкни ҳуқуқий ҳимоя қилишни таъминлаш юзасидан аниқ чора-тадбирлар ҳамда фуқароларнинг хусусий мулкка эгалик ҳуқуқларини бузганлик учун маъмурий ва жиноий жавобгарлик чораларини белгилаган ва кейинчалик бошқа ҳуқуқни муҳофаза қилиш органлари билан биргаликда жиноят ва фуқаролик кодексларга қўшимчалар, ўзгаришлар киритилсин" деб айтиб қўйилган. Лекин у ҳозирга қадар бу пункт талабларини амалга оширганлиги йўқ.

Шуни ҳам эсдан чиқармаслик керакки, **норматив актларнинг кўплигию, уларнинг мураккаблиги нопок, инсофсиз текширувчиларнинг қўлида таъмагирлик қуролига айланади.** Баъзи назоратчилар бирон тадбиркорга қасд қилиб қолса, унинг фаолиятини текширганида мингга ҳужжат сўраб, бечорани бадном қилишга ҳаракат қилиши айни ҳақиқат. Буни Президентимиз ҳам алоҳида таъкидлаб ўтдилар. Мингга ҳужжат талаб қилишлик эса қарорларнинг кўплиги, чалкашлиги ҳамда мураккаблигидан келиб чиқади.

Мураккаблик, хусусан, солиқ соҳасидаги ҳужжатларга хос. Солиқ органлари талаб қиладиган ҳужжатлар шу даражада чалкаш ва мураккабки, уларни тузиш ёки тўлдириш нафақат олий маълумотли тадбиркорга, балки бир неча ўн йиллар ҳисобчи бўлиб ишлаб келган мутахассисга ҳам қийин бўлиб қолмоқда.

Солиқ органлари мураккаб ва чалкаш ҳужжатларни қабул қилиб, кейин юзлаб мутахассисларни сафарбар қилиб, уларга юз минглаб сўмларни сарфлаб, вилоят ва туманларга юбориб ва минглаб одамларни йиғиб, шу ҳужжатларни амалга қай ҳолда татбиқ қилишликни ўрганиш, яъни семинарлар ўтказиш ёки телевидение орқали "солиқ ҳақидаги сабоқлар" ва шунга ўхшаш бошқа кўрсатувларни ташкил қилиб, миллионлаб одамларнинг бошини гангитиш ўрнига содда, оддий ҳар бир фуқарога тушунарли бўладиган ҳужжатларни қабул қилсалар мақсадга мувофиқ бўлар эди.

Албатта, объектив сабаблар мавжуд.

Биринчидан, норматив актларнинг кўплиги бу ўтиш даврининг ўзига хос хусусиятларидандир.

Иккинчидан, совет даврида ижро органларининг бошқарув услуби Москвада ишлаб чиқилган бўлиб, у минглаб қарорларни қабул қилиш, уларни ўша даврдаги иттифоқдош республикаларга юбориш ва ҳар бир қарорга ёзма равишда ахборот талаб қилиш йўли билан амалга оширилган. Бу услуб мабодо иттифоқдош республикалардаги давлат органларида, раҳбарлик лавозимида ишлайдиган миллий кадрлар ўз мустақиллигини, ўзлигини, миллий қадриятини, тарихи ва маданиятини ўйламасдан қоғозларга кўмилиб, ботиб қолсин деган фикр билан қилинган бўлиши ҳам мумкин.

Учинчидан, мамлакатимизда Ўзбекистон ССР номи билан мавжуд бўлган давлат таг-туги билан бузилиб юборилмади, балки Президентимизнинг "Янги уйни қурмасдан эскисини бузма" деган оқилона фикрларга амал қилинган ҳолда Ўзбекистон Республикаси барпо қилинмоқда ва у бозор иқтисодиёти талабларига мослаштирилди ва мослаштирилмоқда.

Тўртинчидан, ўтиш даври Ўзбекистонда революцион тарзда, яъни уруш-жанжаллар, қон тўкишлар билан эмас, балки эволюцион тарзда амалга оширилди. Бу жараён эса ўзидан олдинги даврни мутлақо инкор қилмайди ва янги даврга аста-секинлик билан, янги даврнинг талабларига мослашган ҳолда ўтади.

Шунинг учун ҳам ўтиш даврининг биринчи босқичида эски даврнинг кўпгина салбий иллатлари сақланиб қолади. Жумладан, совет давлатидан қолган юошқарув услуби ҳам. Бу сарқитларни йўқотиш эса аста-секинлик билан амалга оширилади.

Ўзбекистон Республикасининг иқтисодий-сиёсий ва маданий ривожланишлари шуни кўрсатаяптики, ўтиш даври босқичи ўз ниҳоясига етмоқда. Президентмиз раҳбарлигида ўтиш даврининг иккинчи босқичига хос бўлган янги концепция ишлаб чиқилаётганлигига ва у давлатимиз олдида мақсад қилиб қўйган буюкликка олиб келишига халқимиз чин юракдан ишонади.

Лекин, шуни алоҳида таъкидлаш керакки, агарда одамларимиз, хусусан раҳбарларимиз инсофга риоя қилмасалар унда ҳеч қандай концепция, қонун, қарор ва ҳоказолар буюкликка қараб бораётган давлатимизнинг ривожланишини тезлаштира олмайди.

Инсоф деган сўзни чуқурроқ таҳлил қилганда, унинг тагида қанчадан-қанча ҳикматлар ётганини гувоҳи бўлади, киши. Инсоф дегани бу қаҳрамонлик деган баландпарвоз сўз эмас. Халқимиз тинч ва тотув яшаётган бир вақтда қаҳрамон бўлишлик шарт ҳам эмас. Лекин инсофли бўлишлик ҳам қарз, ҳам фарз.

Инсоф - бу ҳар бир одамнинг ўз зиммасига юклатилган вазифани ҳалоллик билан адо этишдир.

Инсоф - бу савдо-сотиқ билан шуғулланадиган кишини фирибгарликдан, ерда ишлайдиган деҳқонни ёки завод-фабрикаларда ишлайдиган ишчини ялқовликдан, илм ўргатадиганларни мунофиқликдан, раҳбар шахсни эса ўз вазифасини суиистеъмол қилишликдан сақлайдиган буюк тушунчадир.

Инсоф ҳаммада бўлиши керак. Хусусан, у раҳбар кишида бўлиши шарт, чунки оддий одам раҳбарга қараб яшайди. Раҳбар шахсда инсоф бўлмаса, у ҳеч қачон адолатли бўлолмайди. Адолат эса давлатимизнинг асосий шиорларидан биридир.

"БЕР-БЕР..." ДАРГОҲ

Таҳорат учун... пул тўлаганмисиз?

Ажабо

Мукаддас рамазон ҳайити арафасида буюк мутасаввуф авлиё, ҳазрат Хожа Аҳмад Яссавийнинг издоши ва қариндоши, соҳибкаромат руҳоний ва табиб ҳазрат Занги отанинг хоку-покларини зиёрат қилиш мақсадида бордик. Ҳаммамизнинг дилимиз муқаддас қадамжо зиёрати билан боғлиқ илоҳий ишққа лиммо-лим тўла эди. Ҳали автоуловимизни тўхташ жойига қўйиб, улгурмасимизданоқ атрофимизни мўри-малахдек тиланчилар гуруҳи ўраб олди. Улар орасида дурустгина кийинган хотин-халажлару, она сути ҳали оғзидан кетиб улгурмаган бола-бақраларгача бисёр эди. Хуллас, ранггo-ранг бир оломон! Уларга баҳоли-қудрат садақа улашиб, бир амаллаб катта қийинчиликлар эвазига таҳоратхона томонга ўтдик. Таҳорат расм-русумларини адо этиб, чиқаётган маҳалимиз шу ерда ўралашиб юрган пиёнистабашара бир зот "Таҳорат ҳаққини ташлаб кетинглар" - деб "лутф" этиб қолди. Ё, наузанбиллоҳ, ўттиз тўрт йил мусулмон бўлиб бунақа нарсани эшитган эмас эдим! Муқаддас битикларнинг бирортасида ҳам таҳорат учун фалон миқдорда ҳақ олинади деган ёзувга кўзим тушмаган эди. Хуллас, алаҳламаяпманмикан, деб ўзимни қаттиқ-қаттиқ чимчилаб кўрдим, йўқ, ҳайтовур ўнгим! Беш кишининг таҳорати учун жондеккина қилиб юзталик қоғозни чўздимда, чайқалганча қадамжо ичига йўналдим. Йўл-йўлакай эшикларига қулф осилган ҳужраларнинг ичига мўраладим. Кир-чир, зах, кўпчилиги таъмирланмаган, ичида чиқиндилар, хуллас кўнгилсиз манзаралар. Бир муқаддас шахс китоб савдоси билан шуғулланаётган экан, секин баҳоси билан қизиқиб кўрдим. Тошкентдаги диний китоблар нархидан нақ бир ярим баробар ортиқ! Шундай бўлса-да, зиёратдан эсдалик деб уч-тўрттасини сотиб олдим.

Кейин пойабзалларни ечиб, зиёратхонага кирдик. Биз билан бирга олис жойдан келган каттагина гуруҳ ҳам кириб, зиёратхона тўлишиб қолди. Соқолдор, салобатли кўзойнак таққан бир зот зиёрат шарт-шароити билан ҳаммамизни қисқача таништирди-да, "Атаганларингни манови идишга солишларинг мумкин" - деб хайр-садақа сандиғини кўрсатди. Бирпасдан кейин эса белбоғини тўшаб "Қолганларинг пулни бунга солинглар", деди. Қисқа муддатда белбоққа анча барака кириб қолди. Ҳазратнинг қабрларини тавоф қилиб бўлгач, секин орқамиз билан юриб чиқдик. Мақсадимиз каттагина қабристон оралаб унинг жанубида жойлашган Анбар онамиз ва қизлари Қорасоч ойимнинг мозорларини зиёрат қилиш, руҳи-покларига тиловат бағишлаш эди. Мазкур зиёратгоҳгача бор йўғи 100 метрлар масофа бўлиб, тош йўлакнинг икки четига темир скамейкалар тизилган, уларнинг устида эса боп-боягидек қатор садақа талабгорлар ўтириб, Қуръон сураларини ва дуойи-хайрларини пулга алмашишар эдилар.

Каминани ҳаддан ташқари қурумсоқ ва майда гапликда айбламаслигингизни ўтиниб сўрайман, бу жойда чўнтагингизга кўз тикиб яхши ният билан ялпайиб ўтирган нақ ўттиз тўрт нафар (34 нафар) тиланчини санадим. Назаримда бирор нарса ташлаб ўтмасангиз, дуойибад қилиб юборишдан ҳам тоймайдиганлар тоифаси эди. Хуллас, Анбар она ва Қорасоч ойим хонақоҳидамиз. Бир муллабашара йигитча сандалга оёқларини тиқиб, каттагина патнисдаги бугунги тушумнинг ҳисоб-китобини қилиб ўтирган экан. Патнис тўла пул. Биз ҳам атаганимизни ташлаб, тиловат учун чўккаладик, йигитча қисқагина тиловат қилди. Қайтишимизда яна бояги тиланчиларнинг тешиб юборгудек нигоҳлари орасидан уялиб-қимтиниб ўтишимизга тўғри келди. Тиланчиларнинг янги гуруҳи "Волга"миз остонасигача таъқиб қилиб келди. Машина тўхташ жойида эса чўнтакларимизга умид кўзларини тикиб турган муштдек-тошдек болакайларнинг яна бир гуруҳига дуч келди. Хуллас, бир амаллаб ўзимизни салонга урдик-да, сафарни қаритдик.

Холисанлилло айтганда, садақа қилиш яхши хислат, мўъмин кишининг зийнати. Бу ҳақда Расули Акрам шундай марҳамат қилганлар: "Нафақа ва садақа беришни аввал ўзингдан бошла. Агар бирор нарса ортса, аҳли аёлингга бер. Яна бирор нарса ортиб қолса қариндошингга бер. Улардан ҳам ортса, бошқаларга бер". "Садақанинг афзали етарли бойлиги бўлатуриб қилинадиганидир. Пастдаги олувчи қўлдан юқоридаги берувчи қўл яхшидир". "Тиламчилик қуйидаги уч тоифадан биригагина жоиздир: 1. Хун тўловчиларга. 2. Оғир қарздорга. 3. Мискин - қашшоқ кишиларга". Хўш, юқоридаги ҳадислардан келиб чиқадиган бўлсак, мазкур зиёратгоҳдаги тортиб олингандек қилиб олинаётган садақаларнинг савоби кўпроқми, гуноҳими? Муқаддас қадамжони, буюк бобокалонимизнинг пок номини, Қуръони каримнинг сураларини пулга алмаштириб тиламчилик қилаётган сон-саноқсиз кишилар пайғамбаримиз айтган тоифанинг қайси бирига мансуб экан. Кўриниши ва кийинишидан бирортаси мискин-қашшоқ кишиларга ўхшамайди ҳар ҳолда!

Бир тилшунос олим акамиз бор. Ўша киши узоқ йиллар Кореяда ишлаб келдилар. «Корейслар ниҳоятда мағрур халқ, - дейди у киши таассуротларини ўртоқлаша туриб. - Ҳатто энг кекса, боқувчиси йўқ киши ҳам бирор бир касбу-кор билан ҳалол пул топади. Тиланчиликни ўзларига ор деб билишгани учун кўча-кўйларда бирорта ҳам садақага чўзилган қўлни кўрмайсиз".

Бизда-чи? Миллий ғуруримиз қани, юртдошлар деб ҳайқиргинг келади.

"Қуръонни ўқиб, унга амал қилинглар. Ундан узоқлашиб ҳам кетманглар, унинг маъносига чуқур маъно бераман деб хато ва муболағага берилиб кетманглар. Уни тирикчилик воситаси қилиб молу-дунё орттиришга ҳам ўтманглар" - дейди пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи васаллам. Муқаддас қадамжоларнинг айрим хизматчилари, сура ва оятларни пулга сотаётган баъзи бир юртдошларимизнинг ушбу ҳадисдан хабарлари бормикан?!

Зиёратдан дилимизни хира қилиб қайтарган фақат шуларгина бўлса кошкийди... Бутун дунё ислом оламидан зиёратчилар, туристлар ташриф буюрадиган бу қадамжодаги айрим битиклар одамни уялтирадиган даражада имло хатоларига бой. Жумладан, асосий кириш дарвозасида мазкур ҳадис қуйидагича битиглиқ: "Мўъмин кишида қуйидаги икки хислат бўлмаслиги керак: бахиллик ва ахлоқсизлик". Яна бир саводи ғовлаган зот нақ зиёратгоҳ тепасига қинғир - қийшиқ ҳарфлар билан: "Кабир ичига пул ташаш гуноҳ" - деб ёзиб қўйибди. Бундай чаласаводлилик буюк авлиё бобокалонимизнинг руҳи-покларига нисбатан ҳурматсизлик эмасми?

Яна бир масала: мабодо кўзларим алдамаётган бўлса, зиёратгоҳ ва унинг олдидаги йўл четида хайр-эҳсон учун мўлжалланган бешта темир сандиқни санадим. Зиёратга келувчилар, хайр-эҳсон қилувчилар ҳам талайгина. Демак, тушум яхши. Фикри ожизимча, мазкур тушумнинг ҳеч бўлмаса чорак қисми зиёратгоҳ ва ҳужраларни таъмирлаш учун сарфланганида, остонани тиллодан қилиб юборса бўлар эди. Аммо афсус, ҳали тозалашга, таъмирлашга муҳтож жойлар жуда кўп.

Мен дин уламоси эмасман, оддий мусулмонман холос. Шу билан бирга ҳақиқий исломни турли хурофот ва жаҳолатлардан, бидъатдан холи кўришни истайдиган инсонман. Шу боисдан бу борадаги оғриқли нуқталардан бирини сиз билан баҳам кўришга жазм қилдим. Бу борада мутахассисларимизнинг фикрлари қандай?!

Алижон ЗОҲИДИЙ,
1-тоифали шифокор

Муносабат

КЎПЧИЛИКНИ ҚИЙНАЁТГАН МУАММОЛАР

"Келажак тарбия топаётган даргоҳ".
"Ҳуррият", 1999 йил, 3-сон

Мақола муаллифи тўғри таъкидлаганидек, мактабнинг, мактаб муҳитининг ўрни беқиёсдир. Ўқитувчи ўз ҳамкасбини ҳурматлай олмаса, директор ўқувчилар олдида муаллимга танбеҳ берса, бу директорнинг ҳам, ўқитувчининг ҳам обрўси тушди - муҳит заҳарланди деган гап!

Синф раҳбари ўз синфидаги ўқувчиларнинг энг ишончли кишиси, сирдоши, бир сўз билан айтганда, онаси, отаси каби бўлмоғи лозим. Яъни, у ўқувчиларининг баъзи камчиликларини ўзи тузатиши, йўлга солиши зарур. Баъзан бошқа ўқитувчилар билан ўқувчилари ўртасидаги тушунмовчиликларни бартараф этувчи ҳам синф раҳбаридир. Шундай синф раҳбарлари борки, ўқувчининг ҳар бир қилиғи (дарсга вақтида келмаслиги, форма киймагани, сочини бошқача турмаклагани, борингки, сўккани) учун уни дарров мактаб раҳбари ҳузурига етаклайди. Биз уйда ўз болаларимизнинг тарбияси учун бировдан ёрдам кутмаймиз-ку!..

Дарҳақиқат, мактаб биносининг жойлашиш ўрни, муаллиф айтганидек, муҳим аҳамиятга эга. Ҳатто кўп қаватли уйлар орасидаги мактаб ўқувчилари билан ўзбек маҳалласи ўртасига жойлашган мактаб ўқувчилари ўртасида фарқ бор. Ҳатто ота-оналар ўртасида фарқ бор. Маҳаллада жойлашган мактабда ота-оналар мажлиси бўлса, залга одам сиғмай кетади. Мажлисда маҳалла оқсоқоллари қатнашадилар. Ҳар жума куни қариялар намоздан чиқиб юқори синф ўқувчилари билан суҳбат ўтказадилар, уларнинг кийиниши, юриш-туришини назорат қиладилар. Мен буларни Тошкент шаҳридаги 114-мактаб мисолида айтаяпман.

Бу фарқ маҳаллада ҳамма бир-бирини яхши танигани, "Бир болага етти маҳалла ота-она" деган ақидага амал қилганлари ҳолда, "дом"да яшовчиларнинг бир-бирига бепарволиклари оқибатидир.

"Мактаб энг замонавий талабларга жавоб бериши учун биринчи навбатда синфдаги ўқувчилар сонини қисқартириш чорасини кўриш лозим" деганида муаллиф нақадар ҳақ!

Ўтган 1997-98 ўқув йилининг бошида синфлар сони шошилинч қисқартирилиб, ҳар бир синфда 30тадан кам ўқувчи бўлмасин, деган қарор чиқди. Шаҳар мактабларининг баъзи синфларида 38 тагача ўқувчи ўқийди. Ҳозир мактабларда замон талабига мос равишда ўқувчиларни саралаб, ўқишга иштиёқи борларидан махсус синфлар ташкил этилиб, чуқурлаштирилган билим берилмоқда. Ҳатто шундай синфларда ҳам 30тадан кам ўқувчи бўлмаслиги керак эмиш!

Агар 30та лаёқатли бола бўлмасачи? Яна, 5-6та ўқигиси келмаган бола шу синфга ўтиб қолмоқда.

Ҳозир жорий қилинган кўп баллилик системасида бу жуда кўп қийинчиликларни келтириб чиқармоқда. Ўқувчиларнинг барчасидан сўраб улгура олмайсиз! Ҳар куни ўқиб, тайёрланиб келган ўқувчилардан сўрайвериш бошқа ўқувчиларнинг бали камайиб кетишига, пассив ўқувчилардан сўраш эса, кунда тайёрланиб келган ўқувчининг нафасини бўғиб қўйишига сабаб бўлмоқда. Чунки бола кўп, вақт эса жуда чекланган. Айниқса, адабиёт дарсларида бу нарса жуда сезилмоқдаки, ўқувчи асар ҳақида ўз фикрини оғзаки батафсил баён қилиш имкониятидан маҳрум бўлмоқда...

Муаллиф ҳар хил назоратлару комиссиялар ҳақида жуда тўғри ёзган. Ёзилганлардан ташқари, атроф-муҳитни тоза сақлаш қай аҳволда эканлигини ҳам мактабни текшириб, бирор гард топса, жарима солиш, қаердадир ёнғин чиқса, бола сариқ касалига чалинса, мактабда қандай ишлар олиб борилаётганлиги, ўқувчи ичкиликбоз отасига хизмат қилаётиб фалокатга йўлиқса, кўча ҳаракати қоидалари мактабда қандай ўтаётганлиги, тўйларимиз ҳақида, наркоманлик ҳақида ўтказилаётган тарбиявий соатлар ва бошқа-бошқалар текширилади. Ваҳоланки, бу ишларнинг барчаси текширилмаса ҳам аксарияти фақат мактабларда гина бажарилмоқда.

Ўқувчиларимиз ўзларига бириктирилган мактаб ҳовлисини супурадилар, кўчатлар экадилар. Оқшомда ва тонгазонда эса итсеварлар мактаб ҳовлисида ўзларининг "севимли дўстлари"ни сайр қилдирадилар. Итлар кўчатларни ғажиб, супурилган жойларни булғаб, кавлаб ташлайдилар. Эртасига ўқувчилар жиркана-жиркана шу ерларни тозалайдилар, чуқурларни кўмадилар. Итсеварларга қоровул гапира олмайди, гапирса, улар ойналарни (кечаси келиб) синдирадилар ёки бултургидек, биринчи қават пардаларини ойнадан тушиб, ўғирлаб кетадилар!..

Машҳура САЪДИНОВА,
Тошкент шаҳридаги
283-мактаб ўқитувчиси

ДИРЕКТОРГА ЯНГИ ЙИЛ СОВҒАСИ

Тарбия аввало, уйда сўнгра боғчада берилади. Мактабда эса шу тарбия таълим билан қўшиб такомиллаштирилади.

Мактабга энг аввало, янги ўқув дастурлари асосида тузилган қўлланмалар керак. Бизда эса... Бироқ ушбу мавжуд етишмовчиликларни ўз камчиликларига сабаб қилиб олувчи ўқитувчилар ҳам учраб туради.

Собир Раҳимов туманидаги 243,46- ва 111-мактабларни яхши биламан. Бу йил 46-мактабда 3 та биринчи синф очилди. 243-мактабда бўлса 11 та 1-синф мавжуд. Ҳамма фарзандини ўша мактабга бергиси келади.

Яна бир масала, мазкур мактабда 1-синфларни жадаллашган ва оддий синфларга бўлишган, жадаллашган синфда ўқиш учун ҳар бир бола ойига 3 минг сўмдан пул тўлаши керак. Бунга имконияти йўқлар эса оддий синфда таълим олишларига тўғри келади.

Бу қандай жамият бўлдики, ўз кучлари билан ўқий оладиган болаларни ҳар ойда шунча пул тўлаб ўқитиш керак? Ёки шундай қарор чиққанми? Лекин, жадаллашган ва оддий синф ўртасида ўқитиш услубида анчагина фарқ бор. Масалан менинг фарзандим учун оддий синфда ўтилаётган дастур жуда кучсиз. Жадаллаштирилган синфга пул тўлаб ўқитиш учун менда маблағ етишмайди. Агар, мактабда ҳақиқий, жон куйдириб ишлайдиган ўқитувчилар бор бўлиб, ўқитиш натижалари яхши бўлса, болани катта бўлганида репетиторга пул бериб ўқитишга ҳеч қандай ҳожат қолмаган бўларди.

243-мактабда Алифбе байрами бўлмади, 46-мактабда эса ҳар бир боладан 300 сўмдан пул йиғиб, ўқитувчига гилам, директорга эса чой сервиси совға қилинди. Ҳар бир ота-она бир тоғорадан пишириқ ва бошқа нарсалар олиб келишди. Буни қандай тушунса бўлади. Бу - мактаб муҳитими, ота-оналар ҳимматими, ё бозор иқтисодиёти мевасими, ёки ўзбекнинг эски одатими? Ўқитувчини талтайтириб, оладиган ойлигидан ташқари порага ўргатаётган ота-она буни нима учун қилаётганини ўзи ҳам тушунмайди. Менимча, бу бизнинг энг ёмон одатларимиздан бири бўлса керак.

Маъмура АКМАЛОВА,
Марказий банк ходимаси

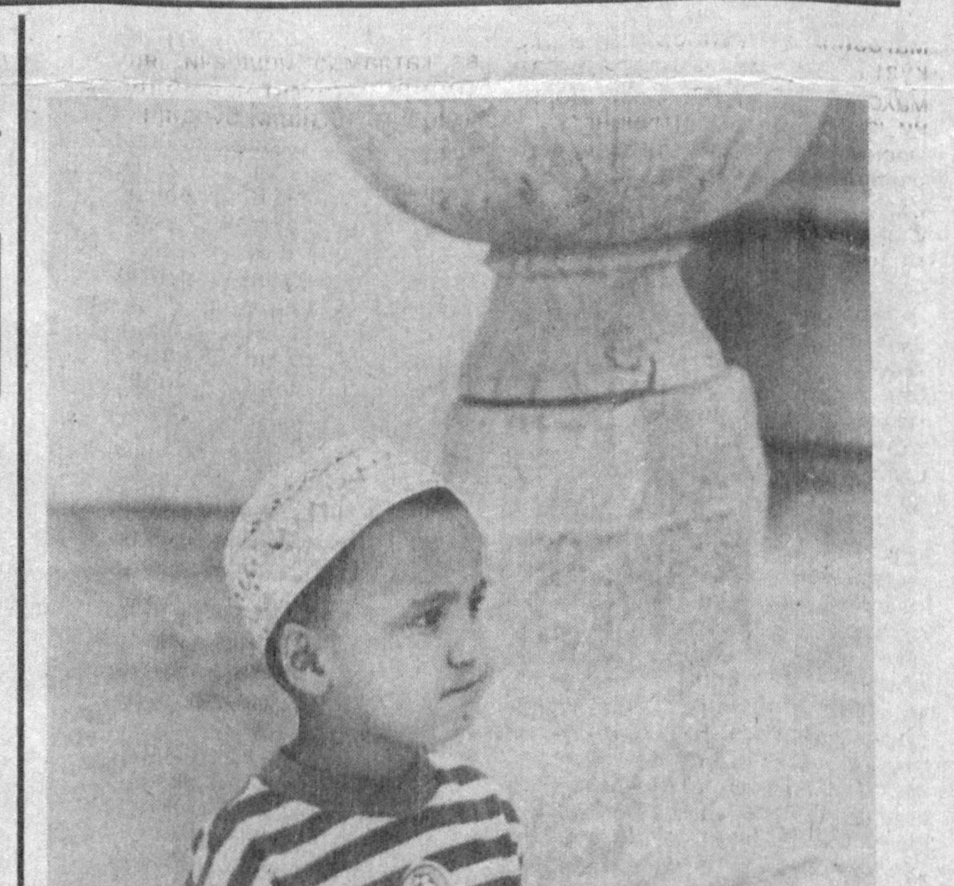

— Ширинга ўхшайди-ю, лекин...

— Автобусда чўнтак кесишлар қолиб кетдими, кўринмай қолдингиз?

— Э, укам, бахтимизга ипподром чиқиб, пешонамиз яраклаб қолди.

Қадрият

"УСМОН ҚУРЪОНИ"

Ўзбекистон шуниси билан ҳам ҳақли равишда фахрланадики, унинг йирик шаҳарлари, хусусан Тошкентнинг илмий муассасалари, кутубхоналари, музейлари Марказий Осиё ва бутун Шарқ тарихи бўйича бой, қимматли китоб ҳамда қўлёзмалар хазиналарига эга.

"Усмон Қуръони" деб аталган, дунё аҳамиятига молиқ ва нодир қўлёзма китоб илк мусулмон ёзувининг ажойиб ёдгорлигигина эмас, балки айни пайтда исломга дахлдор муқаддас осори-атиқадир. У ҳақда сўз борганида беихтиёр қуйидаги лотин мақоли ёдга тушади: "Ҳар бир китобнинг ўз тақдири бор". Дарҳақиқат, "Усмон Қуръони"нинг ҳам узоқ, мураккаб ва машаққатли тақдири бор.

632 йили Муҳаммад пайғамбар вафот этганидан кейин, у бош бўлган мусулмон жамоасига унинг яқин сафдоши Абу Бакр халифа бўлди. Ундан сўнг эса чорёрлардан ҳазрати Умар, ҳазрати Усмон ва ҳазрати Али халифалик қилдилар.

Усмон ибн ал-Аффон халифаликка Умардан кейин, ҳижрий 25 йили бошлиқ бўлди. Бу пайтда Араб халифалиги Шарқдаги йирик ва кучли исломий давлатга айланган эди.

Усмон жуда обрўли халифа бўлган. Бунинг сабабларидан бири шуки, у Муҳаммад пайғамбарнинг куёви эди. (У пайғамбарнинг қизи Руқияга уйланган, Руқия вафот этгач эса, яна бир қизи Умму Гулсумга уйланган.)

Усмон халифаликнинг марказлашган давлатини мустаҳкамлаш, унинг халқ хўжалигини изга солиш йўлида ғайрат ва қатъият билан курашди. Унинг даврида ислом қўшинлари Эрон ва Марказий Осиё томон ҳаракат қилиб, халифалик ҳудудини кенгайтириб борди.

Қуръондаги барча сўзларга оғишмай амал қилиш Усмон дунёқарашининг асоси эди.

Лекин Муҳаммад пайғамбар ҳаётлик чоғида Қуръон матнининг айрим сураларигина ёзилган, асосий қисми эса ҳофизлар хотирасида сақланиб, оғиздан оғизга ўтиб юрарди. Қуръоннинг бутун матнини қоғозга тушириш учун дастлабки уринишни Муҳаммад пайғамбар вафотидан сўнг унинг сафдошлари бошладилар. Бу ёзувларда Қуръоннинг бутун матни ифодаланган, лекин бир-биридан айрим жиҳатлари, жумладан, Муҳаммад пайғамбар васиятларининг миқдори, айрим бобларнинг номланиши ва уларнинг жойлашув тартиби билан фарқ қилар эди.

Халифа Усмон эса Қуръоннинг кўпчилик тан олган, қонуний матнини мавжуд битикларни ва унинг матнини ёд билан ҳофизларнинг гувоҳликларини ҳисобга олиб тайёрлаш ташаббуси билан чиқди. Усмоннинг фармойиши билан 650—655 йиллар орасида Муҳаммад пайғамбарнинг собиқ хаттоти Зайд ибн Собит бошчилигида махсус ҳайъат тузилган. Шу ҳайъат Қуръоннинг - барча мусулмонларнинг муқаддас китобининг тўла (дастлабки) матнини тайёрлади.

У бир неча нусхада кўчирилди ва халифаликнинг Макка, Дамашқ, Куфа, Басра каби шаҳар марказларига юборилди. *(Ўрта Осиё ҳам бўлган таниқли араб сайёҳи Ибн Батута /1304—1377/ ўз саёҳатномасида икки нусха "Усмон Қуръони"ни кўришга муваффақ бўлганлигини - бирини Дамашқдаги масжидда, иккинчисини Басрадаги /Ироқнинг жанубида/ масжидда кўрганлигини ёзади.)*

Бизгача етиб келган "Усмон Қуръони" нусхаси VII — VIII асрлар чегарасида, яъни Усмондан кейинги даврда тайёрланган.

Усмоннинг ўзига келганимизда, у юритган сиёсатнинг айрим жиҳатлари ерли феодал аслзодаларга, бошқа бир жиҳатлари эса халифаликнинг турли қабилаларга мансуб бўлган ўтроқ ва кўчманчи аҳолисига ёқавермади. 656 йили у халифалик маркази Мадинада ўз ҳукуматининг исён кўтарган душманлари томонидан ўлдирилди. Айтишларича, Усмонни Қуръон ўқиб ўтирганида ўлдиришган ва Мусҳаф саҳифаларига халифанинг қони сачраган...

... Энди хаёлан анча кейинги даврларга, Марказий Осиё ерларига ўтамиз.

... XIX асрнинг 60-йилларида рус қўшинлари Россия империяси ҳукмрон доираларининг босқинчилик сиёсатини давом эттириб, Марказий Осиёнинг ичкарисига кириб келдилар. 1868 йили руслар Самарқандни ишғол қилдилар. Кейинчалик бу шаҳар Туркистон бош губернаторлигининг янги ташкил этилган Зарафшон округи мустамлака маъмурияти таркибига кирди. Генерал Абрамов округнинг бошлиғи қилиб тайинланди. Бу одам Хожа Аҳрор масжидида Қуръоннинг қадимий ва нодир нусхаси сақланаётганидан хабар топди. Абрамов ўз қўл остидаги Серовга масжид имоми билан улардан Қуръонни олиш масаласида "диндорларнинг иззат-нафсига тегмаган ҳолда" музокара олиб боришни топширди.

Шундан кейин Хожа Аҳрор масжиди ходимлари "Усмон Қуръони"ни босқинчи генерал қўлига беришга мажбур бўлдилар.

Генерал Абрамов бу ноёб китобни Туркистон ўлкаси бош губернатори К.П.фон-Кауфманга, у эса подшонинг Петербургдаги оммавий кутубхонасига совға қилди. Бу муруввати учун шуҳратпараст Кауфанга кутубхонанинг фахрий аъзолиги дипломи берилди.

"Усмон Қуръони" шу тарзда олис Туркистондан империя пойтахти Петербургга бориб қолди. Лекин "Усмон Қуръони" Марказий Осиёга қандай келиб қолган, деган савол очиқлигича қолаверди.

"Усмон Қуръони" генерал Абрамовга топширилган пайтда Самарқандда бўлган шарқшунос олим, Петербург университети шарқ факультетини тамомлаган, Қуръон мазмуни билан яхши таниш бўлган А.Л.Кун бу саволга жавоб излаш билан шуғулланди.

Абрамов ёзмаларидаги чалкаш ва ғайри илмий маълумотлар Кунни қаноатлантирмади ва у "Усмон Қуръони" ҳақидаги фикрларини ёзиб, унда китобнинг дунёга келиши хусусида фанга маълум бўлган ишончли маълумотларни ва мусулмонлар нега "Усмон Қуръони"ни "Каломи шариф" дейишларини баён қилди.

Кун Хожа Аҳрор масжиди уламолари - Абдулжалил ва муфтий Муҳсиний билан алоқа ўрнатди. Улар ҳам "Усмон Қуръони"нинг келиб чиқиши хусусида ишончли маълумотларга эга эмас эдилар, лекин Кунга ўзларига маълум бўлган бир ривоятни гапириб бердилар.

Бу ривоятга биноан "Усмон Қуръони"нинг Туркистонда пайдо бўлишида ўлка мусулмонлари маълум ва машҳур уламо, жамоат арбоби Хожа Аҳрор олдида қарздордирлар. Унинг касби табиб бўлган муридларидан бири Маккага ҳаж сафарига борганида, қайтишда йўл-йўлакай Рум (Истанбул)да тўхтайди. Бу ерда уни оғир дардга чалиниб, бемор ётган мамлакат ҳукмдори ҳузурига таклиф этадилар.

Инқироз

БЎҲРОН ЧАНГАЛИДАГИ "ОСИЁ ЙЎЛБАРСИ"

1997 йилнинг ноябрини корейслар ''қора ноябрь'' деб атай бошлашди. Чунки тўсатдан бошланган корейс вонининг қадрсизланиши натижасида (бир ой ичида 2-2,3 бараварга бориб етди) ишсизлик кучайиб, компаниялар бирин-кетин сина бошлади. Завод-фабрикалар иш ҳажмини вақтида бажаролмай қолди. Норозилик чиқишлари, иш ташлашлар бошланди. Қисқа вақт ичида мамлакат танг аҳволга тушиб қолди. Молиявий инқироз юзага келиб, Жанубий Корея иқтисодий тараққиётида депсиниш бошланди. Мана шундай қийин-таҳликали аҳвол бир йил давом этди, десак адашмаган бўламиз.

Корейсларнинг бахтига ҳозирга келиб вазият бир оз барқарорлаша бошлади. Айтишларича, асосий қийинчилик ортда қолди. Корхона ва компаниялар банкроти анча қисқарди. Аниқса, катта давлат корпорациялари барқарор ишлаш йўлига ўта бошлади.

Миллий статистика хизматининг гувоҳлик беришича, иқтисодий тараққиётда бир қанча ижобий силжишга эришилган. 1998 йилнинг сентябрь ойида молиявий инқироз бошланганидан буён саноат ишлаб чиқариш биринчи марта 0,3 фоиз ўсиш қайд этилган. Ишлаб чиқариш қуввати 70 фоиз атрофида бўлди. Бу яхши кўрсатгич. Бироқ ҳали яхши томонга фундаментал ўзгаришлар ҳақида гапириш эрта.

Бунга, албатта бир неча ташқи сабаблар ҳам таъсир кўрсатди. Экспертлар Япон иенининг юқори курсдалиги, нефть нархининг пастли ва унча юқори бўлмаган банк кредитларини аҳа шундай сабабларидан деб билмоқдалар. Бундан ташқари ташқи савдо балансида 31,17 млрд. доллар кўрсатгич қайд этилди. Бу ўтган йилникидан 1,21 млрд кам демакдир. Бунга автомобиллар экспортининг ўсганлиги, хусусан, АҚШ ва Европа Иттифоқи мамлакатларида корейс машиналарига эҳтиёжнинг ортганлиги сабаб бўлди. Биргина сентябр ойида 1.06 млрд доллар машина сотишга эришилган. Бу 1997 йилга нисбатан 28,99 кўпдир, аммо ярим ўтказгичлар бўйича экспорт камайди.

Шу ўтган даврда корейслар ҳаётида нималар бўлди? Агар кундалик турмуш тарзига назар солсак ҳамма нарса жойидагидек, ҳамма жойда тўкин-сочинлик, бозорлар тўлиб тошган, дўконлар лиммо-лим, 10-этажли магазинлар, суппермаркетлар кўзни қамаштирадиган маҳсулотлари билан харидорини кутиб ётибди. (Шунинг ҳаммасини одамлар оладимикан деб ўйлайсиз?) Ҳеч бир жойда навбатга туриш (урҳо-ур) йўқ. Фақат қиммат-баҳо, тилло тақинчоқларини ўз ихтиёри билан топшираётганлар навбат кутишмоқда. Қисқа вақт ичида 30 минг тонна тилла тақинчоқлар йиғилди. (Корейслар бир ойлик маошига 4-5 тилло тақинчоқлар олиши мумкин) Бу тадбир мамлакатга валюта тушумини ошириш учун қилинган эди.

Нарх-наволар осмон бўлиб кўтарилиб кетмади. Кийим-кечак ўзгаришсиз (айрим ҳолатларда тушган) қолаверди. Бироқ, озиқ-овқатлар нархи бироз кўтарилди. (Иш ҳақи ҳам кейинроқ оша бошлади). Лекин, ёқилғи маҳсулотлари нархи сезиларли даражада ошди. Бунинг натижаси ўлароқ кўчаларда машина қатнови камая бошлади. Маълумотларга қараганда, биринчи тўрт ой ичида пойтахт кўчаларида қатновчи машиналар 30 минг атрофида камайган. Шундан 75,5 фоизни енгил автомобиллар ташкил этади. Улар ичида 1,5 фоиз чет элда чиқарилган машиналар. Катта тезюрар магистралларда, Миллий авто йўл корпорациясининг хабарига қараганда, ҳаракат интенсивлиги 14 фоиз камайган. Буларнинг ҳаммаси аҳоли даромадининг пасайганлиги ва бензин нархининг ошганлиги натижасидир.

Янаям фактларни тилга олсак, аянлироқ воқеа-фожеаларнинг гувоҳи бўламиз. Ишидан ажраб қолиш, кичик фирмаларнинг синиши, корейс вони курсининг тушиши билан биржаларда акцияларнинг қуйиши ва шунга ўхшаш воқеалар аҳолининг ичида ўз жонига қасд қилишни кучайтириб юборди. Илгари бундай воқеалар мактаб битирувчилари ичида олий ўқув юртига киролмагани учун бўлса, энди моддий етишмовчилик туфайли рўй бера бошлади. Оила бошлиғи ўз кетмай ўзи билан бирга болаларини олиб кетиши энг даҳшатлиси эди. Иқтисодий характерда бошланган бу воқеалар оилавий характер касб этишини нима билан тушунтириш мумкин эди. (Аслида, жонга қасд этиш. Шундай тўкин мамлакатда нима бу - ожизликми, ёки оримт?!) Шундай бир пайтда мамлакат 300 минг келгиндини - чет элликни ўз бағрида ушлаб, боқаётган эди-ку?

Жорий йилнинг биринчи кварталида жонга қасд қилиш ўтган йилнинигига нисбатан 36 фоизга кўпайди. Мамлакатда ўзини ўзи ўлдириш ҳар куни содир бўла бошлади. Бундай фожеали воқеалар полиция ва муниципиал ҳокимлик хавотирга солиб қўйди.

Кейинги пайтларда оилавий можора- келишмовчиликлар ҳам кўпайиб кетди. Ишсизликдан келиб чиқаяпти бундай келишмовчиликлар. Аслида аёллар ўз эрининг ҳақоратларини ёки урганлигидан арз қила бошлади. 1997 йилнинг июл ойида 4908 аёл махсус ёрдам ташкилотига ёрдам сўраб арз этади.

Яна бир аянчли хабар, ''болалар уйи''да болаларнинг кўпайиши эди.Корейс болалари ота-онаси хаёт бўла туриб, мана шу иқтисодий тушкинлик туфайли етимлар уйига кела бошлади. Бир хил ота-оналар улар изидан келди, бир хиллар умуман келмади. Натижада болаларнинг кўпчилиги етимлар уйида қолиб кетди. Корейслар эса бегоналар болаларини ўз қаромоғига олавермайди.

Аёллар жиноятчилиги авж олди. 1996 йил умумий жиноятчиларнинг 15 фоизини аёллар ташкил этиб, уларнинг сони 288 мингга етди. 10 йил олдин бу кўрсаткич 83 фоиз бўлиб, ҳар минг аёлга 4,5 жиноятчи-аёл тўғри келарди. Ҳозир 1000 кишига13 киши тўғри келяпти. Ҳозирги қийин аҳвол жиноячилик оламига янги-янги жиноят турларини очиб бера бошлади. Жиноий ҳаёт мураккаблаша бошлади.

Яқинда ''Чосон ильбо'' нашриёт-матбаа концерни ўзига хос сўров-тадқиқот ўтказди. Тадқиқот мамлакатнинг миллиондан ортиқ аҳолиси бор, энг йирик 6 шаҳри ўтказилган. Биринчи савол албатта турли соҳа ва қатламда ишловчи, яшовчи корейсларнинг молиявий аҳволига тегишли бўлди; корейсларнинг 38 фоизи 1998да йил даромадларининг ошганлигини айтди. Улардан 82,7 фоизининг даромади пасайган. Қолган 13,5 фоизида даромад ўзгармасдан қолган. Бу ерда шуни айтиш керакки, инқироздан жабр кўрганлар асосан паст қатлам, табақадир, олий маълумотлиларнинг 29,9 фоиз бу йилда даромадини камайганлигини айтган. Бошланғич маълумоти бўлган 48,7 фоиз аҳолининг яшаш даражаси пасайган. Умуман кореяда дипломли киши дипломсиздан ҳамиша кўп ойлик олган. Кейинги 20 йил ичида олий ўқув юртларини битирувчилар (корея студентлар сони бўйича 1000 кишига дунё етакчи ўринларда туради) кўпайиши билан бу фарқ қисқариб борди. Инқироз бошланиши билан олий маълумотнинг аҳамияти қолмагандай бўлибди. Қийин давр, ҳатто олий маълумотли кишиларни ҳам ишсизлик балосига солиб қўйди. Кўплар ишини йўқотиб қўйишдан қўрқув ва хавотирда яшай бошлади. ''Ишингизни йўқотиб қўйишингиз мумкинми?'' - деган саволга 57 фоиз сўралганлар ''ҳа'' мумкин деган жавобни беришган. Сўралганларнинг 11 фоизи ўз ишини йўқотганлар бўлган, 15 фоизи умуман ишсиз бўлган. Айни пайтда ишга эга бўлганларнинг 41,8 фоизи яқин келажакда ишини йўқотиб қўйишдан бироз. 15,4 фоизи жуда қўрқаяпти. Буни тушуниш ҳам мумкин, чунки ишсизлик Кореяда саккиз фоизга етиб қолди. Бу ҳол кейинги ўн йиллик ичида ҳеч қачон 2 фоиздан ошмаган.

Шундай бир қийинчилик, ишсизлик хавф солиб турган пайтда корейслар нима қилиши ўйлаяпти? Тенг ярими - 50 фоизи бошқа иш қидиришни ўйлаяпти, 30,7 фоизи шахсий хусусий кичик бизнесни бошламоқчи, 10,3 фоизи қайта тайёрлаш курсларига боришмоқчи ва янги ''келажак боқий'' - синмайдиган мутахассислик олишмоқчи, фақат 6,4 фоизи шаҳар ҳаётини ташлаб қишлоққа кетишмоқчи ва у ёқда деҳқончилик билан шуғулланмоқчи. Малакали мутахассислар (55,6 фоиз) агар ишдан кетадиган бўлиб қолса, кўпроқ янги иш қидиришни ўйлаяпти.

Шундай вақтда фақат 5,6 фоизи ўзининг бизнеси ҳақида ўйлаб кўради. Фақат 28 фоиз ўзига мос иш қидириб топмоқчи. Ҳақиқатдан корейсларнинг кичик бизнеси - кўлами кенгайиши билан келтирадиган даромад жиҳатидан жуда кичикдир. Бир кичик магазин эгасининг даромади бир малакали ишчининг даромадидан кам. Лекин югур-югури, асаб оғриғи кўпроқдир. Шунинг учун одамлар яхши мутахассисликка, малакага эга бўла туриб, ҳеч қачон кичик бизнесга қўл урмайди. Фақат шу бизнес соҳасида ишлаб юрганлар, сувга кетганлар яна шу соҳада ишлашда ғоят ҳаракат қилади.

Корейслар бу қийин ҳолатдан чиқишнинг бошқа ҳам учта йўлларини ахтармоқдалар. Масалан, бошқа мамлакатга кўчиш - эмиграция.

Кейинги пайтда бунинг даражаси тезда ўсди. Бу улар учун унчалик янгилик эмас. Ҳозир чет элда тахминан 6 млн, корейс яшайди. Бу кўчиш 1 млн корейс бошлаган. Асосан деҳқончилик очликдан қутилиш учун пиёда қўшни Хитойга (ҳозир 1,9 млн.киши) Россияга (собиқ СССР, ҳозир 0,5 млн.) ўта бошлаган эди. Лекин кейинги 100 йилликда корейслардан кўплаб четга чиқиб кетди. 20 йилларда Японияга (1 млн.дан ортиқ). Урушдан кейин Америкага (1,8 млн. киши) ва 60-йилларда дунёнинг турли бурчакларига шартнома бўйича чиқа бошлади. (Кўплари ўша мамлакатларда қолиб кетди). 80-йилларга келиб эмиграция пасая бошлади. Ҳозир келиб эса бу ҳол яна кучайди. Юқори малакали корейс дастурловчилари ва инженерларига биринчилардан бўлиб АКШ, Япония, Сингапур, Канада эшигини очмоқда. Сўров натижасига кўра, сўралганларнинг 15 фоизи эмиграция ҳақида ўйлаяпти. Шундан 25,4 фоизи олий маълумотли мутахассислар, 20,3 фоизи студентлардир. Четга чиқишни хоҳловчиларнинг 35,5 фоизи янги имкониятларга эга бўлиш, 33,3 фоизи мавжуд иқтисодий қийинчиликдан қутилиш яна 20,7 фоизи эса ''болаларини ўқитиш'' учун шу йўлни танлаган. Кейинги сабабни бирон яхши келажакка ишониш, ишонмаслик хусусида борди.

Яқинда мамлакат президенти Ким Дэ Жун корейсларни ишонтириб айтдики, мавжуд инқироз янги 1999 йилнинг охирига бориб мамлакат енгиб ўтади. Социологлар бу билан қизиқиб, халққа мурожаат қилди. Кўпчилик (57 фоиз) қишлоқ халқи, афсуски, бу ваъдага ишонмайди. Шундан, 33,9 фоизи ''мутлақ'', 23,7 фоизи ''шунчаки'', 8.1 фоизи қаттиқ - ''мутлақ'' ишонишади. Ўйлаб ишонувчилар эса 35 фоизга борди. Нима бўлсада, келажакка - кореянинг тикланишига оз бўлсада ''ишонч'' бор.

Ҳозирги кунда Кореяда ҳам никоҳга ўтишда ота-онанинг, оиланинг райига қараш кучли. Сўралганлар, куёв танлашда биринчи ўринга давлат хизматчиларини қўйди. Чунки, уларнинг ''ишдан кетиш''и қийин ва моддий таъминоти доим яхши. Иккинчи ўрин йирик ва ўрта ишбилармонларга тегишли бўлди. Учинчи ўринга эса корпорация ва йирик фирма хизматчилар (асосан, барқарор ишлайдиганлар) муносиб кўрилди. Университет профессорлари - тўртинчи, врачлар эса бешинчи ўринда куёвликка танланди. Инқироз йилининг, яъни 1998 йил охирига келиб Жанубий Кореядаги корейслар дунё қарашида мана шундай ўзгариш-белгилар пайдо бўла бошлади. Негаки, ўтган йил, албатта, корейслар учун осон бўлмади.

Келаси йилни эса мутахассислар ҳар хил шарҳлашяпти. ''Хёндэ'' компания (Корея машинасозлигининг отаси)нинг мутахассислари инқирознинг энг паст нуқтаси янги йилнинг биринчи ярмида ўтишини, йилнинг охирига бориб, ёки 2000 йилга бориб бошидан ошиб, корейсларнинг яшаш даражасини инқироздан олдинга даражага етказишни мўлжаллаяпти мутахассислар.

1996 йил аҳоли бошига ишлаб чиқарилган умумий миллий маҳсулот энг юқори кўрсаткичга, яъни 10548 долларга етган эди. Шундан бери бу кўрсаткич 7 минг долларга тушиб қолган эди.

Маълумотларга кўра, 1999 йилда 2,4 миллион автомобил ишлаб чиқарилади. Бу 1998 йилга нисбатан 14,3 кўп дегандир. (1997 йилда кореяда 3,030 минг автомобил ишлаб чиқарилган). Бу экспортнинг кўпайиши ва ички бозорда талаб ортишининг натижасидир. Янги йилда ички бозорда ками билан 900 минг машина сотиш мўлжалланаяпти (ўтаётган йилга нисбатан 20 фоиз ортиқ). Бу, албатта, мамлакатда иқтисодий соҳада барқарорлашув юз беришини, ишсизликнинг камайишини, харидорларнинг эртанги кунга бўлган ишончини оширишдан далолат беради. Лекин ички бозорда бир неча иштирок этиш, жумладан, 2-3 автомобил эгаларига паст солиқ белгилашни тақозо қилади.

Умуман Корея жаҳонда энг кучли беш йирик автомобил ишлаб чиқарувчи давлат. Мамлакатда ҳар тўрт (4) кишидан бири шахсий машинага эга. Бешта катта компания машинасозлик билан шуғулланади. Булар Hyundai (1997 йилда 1,245 минг автомобил ишлаб чиқарган, энг кўп), Daewoo (1997 йилда 884 минг) - ташқи бозорда энг фаол, 10 давлатда йиғув корхоналари бор, жумладан Ўзбекистонда ҳам), Kia (1997 йилда 697 минг) - банкроти туфайли давлатга 4,5 млрд зиён келтирган),Ssangyong, Samsung компанияларидир. Мамлакатга кейинги йилларда умумий валюта тушимининг 10 фоизи автомобиллар савдосидан келаётган эди.

Умуман, ''Шарқдаги бу митти''гина давлат бутун Осиё ўрга келаётган молиявий бўҳрондан четда қолмади. Жўғрофикларга кўра, Корея ярим орол ва оролчалар (3201 орол бор) давлати. Территория жуда кичик (99313 кв), 70 фоизини тоғлар қоплаган, табиий имконият мақтайдиган даражада эмас.

Сиёсатчилар нуқтаи назаридан Корея энг ҳарбийлашган, уруш ҳолатидаги давлат (672 минг армияга эга), нотинч нуқталаридан бири. Ҳозирги Перзидентнинг асосий фаолияти Осиёнинг Шимолий Шарқида вазиятни юмшатишга, Корея хавфсизлигини таъминлашга қаратилган.

Иқтисодчи — социологлар эса Кореянинг иқтисодий-техник тараққиётини Осиёда отилиб чиқаётган йўлбарсга қиёслаб ''Осиё йўлбарси'' деб атай бошлаган эди. Энди, бу ''йўлбарс'' унга хавф солган иқтисодий - молиявий бўҳроннинг ҳамлаларидан қандай қутулиб чиқаркан? Буни олий ҳакам - вақт кўрсатади.

Ўткир ХАЙДАВОЛОВ
(Тагон) Тегу шахри, Корея

Истак

МЕН БОШ ВАЗИР БЎЛСАМ...

Ф.Эрхон ЧЕЛИК

Эрталабки олтидаги автобусга билет олганман. Қолиб кетмаслик учун барвақт туришим керак. Баъзилар ''барвақт туриш учун барвақт ётиш керак'' дейишади. Агар мени таниганларида бундай демаган ёки сўзларининг охирига ''бир киши бундан мустасно'' деб илова қилган бўлишарди. Зеро, менинг эрта туришим учун ягона йўл бор: ухламаслик.

Ётмалим, ҳали тонгнинг ғира-шира пардаси кетмай туриб, уйимнинг яқинидаги шоҳбекатга келдим. Одам унчалик кўп эмасди. Худо хоҳласа, ёнимга ҳеч ким ўтирмайди-да, бемалол ястаниб кетаман. Ухлаб олишим ҳам керак. Чунки борадиган жойимда мени анчагина ишлар кутмоқда.

Хуллас, йўлга чиқдик. Ўйлаганимдек, икки ўриндиқда бир ўзим мазза қилиб кетяпман. Бироқ автобус ҳар тўхтаб йўловчи олганида, ичимда бир ҳадик пайдо бўлади: бирортаси келиб ёнимга ўтирмасин-да!.. Нега ўтирмасин экан? Бўш ўриндиқ отамнинг моли эмаски, хўжайинлик қилсам.

Ниҳоят ҳадигим ҳақиқатга айланди. Шаҳардан чиққанимизга ўн-ўн беш дақиқа бўлгандики, автобусимиз йўловчи олиш учун яна тўхтади. Ёши йигирма бешларда, сийрак соқолли, озғинлигидан ''суягу териси'' қолган бир жаноб чиқиб, камида саккизинчи номерли кўзойнаги билан ўриндиқларни ''назорат''дан ўтказди-да, авввалдан келишиб қўйгандек, ''тап'' этиб ёнимга келиб ўтирди. Ўтириш... қандай денг. Жанобимизнинг бемалол ўтиришлари учун ками танамнинг ярмисини автобус ойнасидан ташқарига чиқариб қўйишим керак эди. Э, ўтиришингдан...

-- Йўл қайси томонларга, тақсир?

-- ...

Худди отасини ўлдирганман-у, менда қасди бордек ўқрайди. Илк йўқловим жавобсиз қолганидан жаҳлим чиқди. Сигарет олиб чека бошладим. Илтифот юзасидан унга ҳам таклиф қилдим. Аввалига ''йўқ'' ишорасини қилиб, бош чайқади, бироқ қутини энди чўнтагимга олиб борган эдим ҳамки, устидаги ''Парламент'' ёзувини кўриб, фикрини ўзгартирди.

Фуфлаётган тутунини кўз учида кузата туриб, қуққисдан чўнтакларини кавлай кетди. Бечора чўнтаклар ҳам газета парчаларию, ичида иккиучтадан сигарет қолган ''Парламент'', ''Марлборо'', ''Кент'', ''Камел'' қутилари билан тўла эди. Аниқки, менга бу билан ўзининг шунчаки ҳаваскор чекувчи эмас, ҳақиқий ''профессионал'' эканлигини кўрсатиб қўймоқчи.

Бирор оғиз ҳам гаплашмасдан бир соатча кетдик. Қўлимдаги газетани қатлаб, энди ухламоққа шайланган эдим, жаноб гап бошлаб қолди:

-- Нима дегани, ахир? Шунчалик ҳам бўладими? Мен бош вазир бўлсам, буни албатта ҳал қилган бўлардим.

У газетада босилган пул қадрсизланиши билан боғлиқ хабарни назарда тутаётган эди. Аввалиға шунчаки гапиряпти-да деб ўйладим. Аммо пул қадрсизланишининг сабаблари, бугунги қилинаётган ишлар, кўрилиши керак бўлган чора-тадбирлар хусусида сўзлай кетдики, диққатимни тортди. Гаплари жўяли эди. Ҳатто уйқум ҳам қочиб кетди. Биз ҳам юрган эканмиз-да, иқтисоддан нон еганимиз бор, деб. Дарҳол яна чекишдан таклиф қилдим. Узатилган қутидан бир эмас, икки дона сигарет олди. Бирини қулоғига қистириб қўйди. Олдинига бу менга ғалати туюлди, кейинроқ ''буям янги кўринишдаги бош вазир-да, ҳақиқий халқ одами'' деб қўйдим. Эҳ, уч дона ''Парламент''дан кейин ''жаноб''га матбуот котиби бўлсам ажабмас. Юришни кўринг эди кейин. Кимсан -- бош вазирлик матбуот ва жамоат алоқалари котиби...

Мен ''бош вазирлик''даги ''котиблик'' ўриндиғим ва хонамнинг кўринишини хаёлан чизарканман, қуққисдан босилган тормоз натижасидаги силкинишдан ўзимга келдим. Қаршимиздан келаётиб, қувиб ўтишда хатоликка йўл қўйган бошқа бир автобус билан урилиб кетишимизга оз қолди. Йўловчилар ярим уйқули махмур кўзлари билан воқеага ўзларича муносабат билдираркан, бизнинг ''бош вазир'' сўнгги сўзни сўзлади:

-- Бу нима дегани ўзи? Тўғри келганга ҳайдовчилик гувоҳномаси бераверишади. Йўлда юришга ҳам қўрқасан киши. Мен Ички ишлар вазири бўлсам, буни албатта бирёқлик қилардим.

''Ички ишлар вазирлиги''га баландроқ овоз билан кириб борганидан барча кўзлар унга тикилди. ''Вазир жаноблари'' эса бунга парво ҳам қилмай, йўл ҳаракати мавзусидаги нутқини давом эттирди. ''Бош вазирлик''дан ''Ички ишлар вазирлиги''га ўтганимдан бироз ранжидим. Ҳай майли. Бу ташкилотда ишлашнинг ҳам ўзига яраша гашти бор.

''Жаноб''имизнинг тилига қаёқданам ''маданият'' сўзи ''илашиб'' қолдию, Маданият вазири бўлишга қарор қилди. Бизнинг котиблик эса ҳавога учди. Чунки бу курсида таниш акахонларимдан бири ўтирар эди. Унинг лавозимига кўз олайтирсам, яхши бўлмас.

Бу вазирликда ҳам узоқ қололмадик. Нақ ҳукумат каби бир одам-а. Бир ўзи ''Вазирлар Маҳкамаси''га тенг. Ҳар вазирликдан ''чиқишда'' сигарет тутатади. Яна меникидан. Бунинг устига ҳар гал жуфтлаб олади. Бирисини лабига қистирса, иккинчисини заҳирага олиб қўяди.

Учинчи қути ''Парламент'' тугаганда ''Соғлиқни сақлаш вазирлиги''да эдик. Бу охирги вазирлик. Тўғриси, сиқилиб кетдим. Кетма-кет тутатаётган сигаретларим меъдамни қайнатар, уйқусизлик ва бизга томон қадалган кўзлардан жоним ҳиқилдоғимга келди. Энди ё президентликка сакрайди ё...

Эй Худо! Ишқилиб, давлат қўмиталари эсига келмасинда! Ахир нақ ўн иккита давлат қўмитасини ''кезиб чиқиш''га ҳолим қолмади. Котиблик ҳам, бошқаси ҳам керакмас. Газета мухбирлиги каммиди менга. Устига-устак ҳозир ярим соатлик уйқу учун бош вазирлик курсисидан ҳам кечиб юборадиган ҳолатдаман. Аммо ''жаноб''имиз буни тушунадиган эмас. Мавзуни чалғитишга ҳаракат қилдим:

-- Кечирасиз, қаерни битиргансиз?

-- Тўртта факультетда ўқидим.

Мен энди ''ўҳ-ҳў'' дейишга чоғланган эдим ҳамки, ғоят босиқ оҳангда давом этди:

--Ҳуқуқда икки, тиббиётда бир, фалсафа ва адабиёт факультетларида уч йилдан ўқидим. Аммо ҳеч бирини битириб чиқишни ўзимга эп билмадим.

Масала ойдинлашди. Мен олти йилда зўрға тугатган бир факультет билан ''бош вазир матбуот котиблиги''га томон ''учяпман-у'', унинг тўрт факультет билан ''бир бошича -- бутун маҳкама''ликка интилиши турган гап.

Хайриятки, манзилга яқинлашиб қолгандик. Шаҳарга кирар-кирмас, илк бекатдаёқ автобусдан ўзимни ''отдим''. Пешонамдаги сувдек қуйилиб келаётган терни арта туриб, шаҳар ичи автобусининг келмаётганидан тоқатсизландим.

-- Шу автобуслар тўғри-дуруст қатнамайди-да. Мен бу шаҳарга ҳоким бўлсам...

Қулоғим остида жаранглаган бу овоз эгаси гапининг қолганини айтолмади. Шарт у томонга ўгирилиб, қўлимдаги сумкамни ерга қўйдим. Қулоқларига қистириб олган сигаретларимни синдирмасдан териб олдим ва ёқасидан бўққанча бақирдим:

-- Бўлолмайсан. Ҳеч қандай ҳоким бўлолмайсан. Сендан аввал энг катта жиннихонага бош ҳакам бўламан-да, сени ўша ерга тиқаман!..

Атрофдагилар бизни ажратишга шошилишди. ''Жаноб'' эса яна сўнгги сўзини айтиб қолди:

-- Овора бўлманг. Ўша ердан чиққанимга бир ҳафта бўлди. Бугун назоратдан ўтгани кетяпман...

Туркчадан ШЕРЗОД таржимаси

101 УНВОНЛИ АЁЛ

Радиоактивлик таълимотининг асосчиси, жаҳондаги биринчи академик аёл Мария Скадовкая-Кюрига жаҳондаги энг олий мукофотлардан 11таси ва 90та фахрий унвон берилган.

У шунчалик шон-шуҳратга эга бўлсада, унинг хулқ-атворида ва бирга ишлайдиган ходимларга муносабатида заррача салбий ўзгаришлар, манманлик белгилари кузатилмаган. Шунинг учун машҳур олим Энштейн камтарин олима ҳақида шундай лутф қилганди: ''Мария Кюри жаҳондаги жами кишилар орасида шон-шуҳратга берилмаган бирдан-бир инсондир.''

Ғаройибот

ЙИГИТ БЎЛИШ ОСОН ЭМАС

Жанубий Суданда яшовчи нуэрлар қабиласида ёшига етган болаларни катталар жамоасига қўшиш муносабати билан ўтказиладиган жуда ғалати одат бор.

Бола 13 ёшга тўлгач, қабила бошлиғи бундай маросимларда чалинадиган махсус ноғорасини чалиб, қишлоқ аҳолисини бир жойга тўплайди. Қабила Шомони бола пешонасининг олти жойидан тилади. Ана шундан сўнг бечора бола учун 6 ой давом этадиган узлат даври бошланади. Гап шундаки, бола шу давр мобайнида жамоадан айрилиб яшаши лозим. Узлат даври тугагач, уни дарёда чўмилтиришиб, баданига маросимнинг турли-туман безаклари тақилади. Боланинг отаси ёки васийси унга камон ва балиқ овлаш учун гарпун ҳамда ўз подаларидан бир ҳўкиз инъом этади. Шу вақтдан бошлаб ёш нуэр бўйига етган киши ҳисобланади. Пешонасидаги чандиқ эса бир умрга сақланиб қолади. Ва доимо нуэр қабиласига мансуб эканлигини билдириб туради.

ОВЧИ ЧЎЧҚАЛАР

Овчи итлар деганда ниҳоятда тезкор, тишлари ҳанжардек кескир, шафқатсиз ва баҳайбат този итлар кўз ўнгимизда гавдаланади. Дарҳақиқат, тозилар, умуман итлар овчиларнинг суянган тоғи, қаноти бўлиб келишган. Бироқ, ўтган асрларда таажжубки, тозиларга 180 даражада тескари бўлган яна бир жонзот ов пайтида тозиларнинг ўрнини эгаллаган. Тўғрироғи, 18-19 асрларда Англияда бефарасот, суст ва бўшанг чўчқалардан овчи итлар сифатида фойдаланишган.

АКУЛА ҚОРНИДАН ЧИҚҚАН АЖАЛ

XIX аср бошларида инглиз ҳарбий кемаси экипажи тутиб олган акула қорнидан ичига муҳим ҳужжатлар солинган кутича чиқади. Кутичадаги ҳужжатларда Ямайка оролида яшовчи Элла Мак-Кормик исмли савдогар-бойнинг машҳур қароқчи капитан Грехем билан ҳамтовоқ экани айтилганди. Ҳужжатлар топилганидан кўп ўтмай шўринг қурғур Элла-Кормикнинг боши танасидан жудо қилинди.

УЧ ЮЗ ЁШЛИ КАПИТАН

Жан Герель исмли француз XVII асрда ҳарбий хизматга кириб, XIX асрда истеъфога чиққан. Гап шундаки, Жан Герель 1699 йили, яъни аср охирида ҳарбий хизматга кириб, юздан ортиқ жангларда қатнашган. 1777 йили қирол Людовик XIV 93 ёшлик бу ҳарбийга капитанлик унвонини берган.

1802 йили, Герель 118 ёшга кирганида, шундай одам борлигидан хабар топган Наполеон ҳарбий фахрийнинг норозилигига қарамай, уни тантанали равишда фахрий истеъфога чиқаради. Йилига 1500 франк нафақа тайинлайди. Жан Герель бундай нафақани беш йилгина ололди, холос. У 1807 йили, яъни XIX аср бошида 123 ёшида вафот этди.

МИРЗО тайёрлади.

Табиб подшони шифобахш гиёҳлар билан даволаб, оёққа турғазади. Шундан кейин подшо кутубхонасида сақланаётган ''Усмон Қуръони''ни беришларини илтимос қилади. Подшо табибнинг бу илтимосини бажаради. Тўғри, подшо кейинроқ бу муқаддас китобни қимматбаҳо зару забаржадлар ва пул эвазига қайтариб олиш мумкин, деб ўйлайди. Лекин табиб китобни тезда ўз пирига - Хожа Аҳрорга жўнатишга улгуради. Хожа Аҳрор уни бир неча йил Тошкентдаги уйида сақлайди, сўнг Самарқандда ўзи қурдирган масжидга топширади.

Бошқа маълумотларга қараганда, ''Усмон Қуръони'' Амир Темур фармойиши билан Самарқандга келтирилган китоблар рўйхатига кирган. Бу тахмин ҳақиқатга яқинроқ, афтидан, ''Усмон Қуръони'' Марказий Осиёга халифа Усмон фаолияти билан боғлиқ бўлган ва кейинчалик Темур ташкил этган империя таркибига кирган мамлакатлар - Ироқ ёки Суриядан келтирилган бўлиши мумкин.

''Усмон Қуръони''нинг Петербург Оммавий кутубхонасида - йирик илмий марказлардан бирида пайдо бўлиши ўтмишнинг бу нодир ёдгорлигига олимлар диққат-эътиборини тортди. Уни махсус ўрганиш ва у ҳақдаги биринчи илмий хулосаларни жаҳон илм аҳлига етказиш Петербург университетининг шарқшунослик факультетини тамомлаган А.Ф.Шебунин зиммасига тушди.

''Усмон Қуръони''ни (ва Қоҳирадаги Куфа Қуръонини) билиб, синчиклаб ўрганиш Шебунинни илмий жамоатчиликка танитди.

Ушбу сатрлар муаллифи узоқ вақт Шебунин таржимаи ҳоли бўйича маълумотлар тўплади, лекин бу маълумотлар оз ва тўлиқ эмас эди. Шунда бахтли тасодиф ёрдам берди. Камина ''Ўрта Осиё шарқшуносликда'' (Тошкент, 1965) китобимни замонамизнинг таниқли шарқшуноси, профессор В.Ф.Минорскийга (Кембриж, Англия) совға қилиб юбордим. Китобда ''Усмон Қуръони'' ва Шебуниннинг у ҳақдаги асари тўғрисида ҳам баъзи маълумотлар берилган эди. ''Ажойиб ''Усмон Қуръони'' 1917 йилдан кейин қаерлардадир йўқолиб кетмай, Тошкент музейида сақланаётганлигини билиб жуда хурсанд бўлдим, - деган эди Минорский ўзининг менга ёзган жавоб хатида.

- Алексей Фёдорович Шебунин менинг хотиним Татьяна Алексеевнанинг отаси бўлади. У савдогарнинг ўғли бўлган, 1867 йил 17/30/ декабрда Кронштадтда туғилган. Олий маълумот олгач, меҳнат фаолиятини Ташқи ишлар вазирлиги Маҳкамасида бошлаган. Дастлаб Трапезондаги консулхонада, кейин Истанбулда, Қоҳира ва Критдаги консулхоналарда ишлаган. Туркия биринчи жаҳон урушига кирганидан кейин Петербургга қайтиб, Қизил Хочнинг Руминия, Юнонистон, Франциядаги қочоқлар ишлари бўйича ваколатхоналарида ҳамкорлик қилган. Бу иш тугагандан кейин 1930 йили Франциянинг жанубига кўчиб боради ва 1938 йили Ницада вафот этади. ''Усмон Қуръони'' тўғрисидаги илмий ишидан сўнг шарқшунослик фаолиятини давом эттирмади''.

Шебунин 1892 йили эълон қилинган тадқиқотида ''Усмон Қуръони'' 353 варақдан иборат, ҳар бир варағининг эни 68 см., бўйи 53 сўм., деб таъкидлаган. Олим ёдгорликни тавсифлар экан, дейди: материали - қалин, мустаҳкам, силлиқ жойни эгаллайди. Ҳар бир бетдаги сатрлар миқдори ўзгармас бўлиб, 12 қатордан иборат; ''куфий'' ёзуви - йирик, тўғри, чиройли, анча ёйиқ ёзув, лекин бурчаксимон эмас; Қуръонга кирган ҳар бир сура бир-биридан бир-икки сатр оралиғида, шеърлар эса тик чизиқ билан ажратилган; 69 варағи (қачонлардир юлиб олинган ёки йўқолган қисми) пергаментга ўхшаш қоғоз билан алмаштирилган.

Шебунин ''Усмон Қуръони''нинг ўзига хос ёзувини биринчи бўлиб таъкидлаган ва, шуниси муҳимки, ''матннинг орфографик тузилишини тўла таърифлаган'', дастлабки ва кейинги хаттотлар киритган тузатишларни эринмай аниқлаган.

Шебуниннинг аниқлашича, XIX аср бошида Самарқанддаги масжид имоми Абдураҳим Ўтуззэманий (1834-35 йили вафот этган) ''Усмон Қуръони''нинг эскиб, титиладиган ҳолатга келиб қолган варақлари йиртилишининг олдини олишга ҳаракат қилиб, титилган варақларининг четларини елимлаган.

Шебунин қўлёзманинг ташқи кўринишини диққат билан ўрганиш натижасида ''Усмон Қуръони'' VIII асрнинг биринчи чораги бошларида кўчирилганлигини илмий асослади.

Шебуниннинг хизмати яна шундаки, у ''Усмон Қуръони''нинг Қоҳирада сақланаётган, ''Самарқанд нусхаси''га жуда ўхшашлиги билан кишини ҳайрон қолдирадиган нусхасини ҳам атрофлича ўрганди. ''Қон юқи''/доғлари/га келганда шуни айтиш керакки, у ''Усмон Қуръони''нинг турли нусхаларида бўлиши мумкин эмас ва Усмоннинг азоб билан ўлганлигини эслатиб туриш учун ''қон'' унинг айрим саҳифаларига суртилган.

Илмий жамоатчилик А.Ф.Шебуниннинг илмий асари юксак қимматга эга эканлигини якдиллик билан тан олди.

''Усмон Қуръони'' ҳақидаги илмий иш Шебуниннинг шарқшунослик соҳасидаги олдию-охир ягона илмий асари бўлди. Шундан кейин у ҳеч нарса ёзмаган. Лекин Шебуниннинг айнан шу асари китобхонларнинг ''Усмон Қуръони''га қизиқишини кучайтирди.

''Усмон Қуръони''нинг айрим варақлари матни суратга олиниб, литографик усулда нашр этилиб, сотувга чиқарила бошланди.

... 1917 йил Октябрдаги давлат тўнтариши ва болшевикларнинг ҳокимият тепасига келиши билан ''Усмон Қуръони'' қўлёзмаси солномасида янги саҳифалар очилди.

Ленинг ашаддий материалист-даҳрий сифатида барча динларга ўта салбий муносабати кўпчиликка маълум. ''Пролетариат доҳийси''нинг ташаббуси билан 1917 йил ноябридаёқ динга қарши

Борис ЛУНИН

тўрт компаниянинг биринчисига киришилди: Россияда ибодатхоналар ва монастирлар беркитила бошланди, руҳонийлар таъқиб остига олинди. Аммо Ленин тажрибали ва устомон сиёсатчи сифатида мамлакатнинг мусулмон аҳолисига нисбатан анча эҳтиёткорлик билан муносабатда бўлди. Динга қарши даҳрийлик йўсинидаги тадбирлар билан уларнинг ''қитиқ пати''га тегмасликка интилди.

Совет ҳукуматининг эзгу мақсадларига ва бу ҳукуматнинг мусулмон халқларининг асрий анъаналарини ҳурмат қилишига уларни ишонтирадиган яхши бир иш қилиш керак эди. Ленин бундай ишни қилди. У Петроград миллий округи ўлка мусулмонлар съездининг ўз номига ёзилган қуйидаги илтимосномасини олди: ''Барча мусулмонларнинг хоҳиш-истагини бажариб, бутун мусулмон оламининг мулки,барча художўйларнинг муқаддас осори-атиқаси, мусулмонларнинг ўз қўлида бўлиши керак бўлган Усмон Қуръонини уларга қайтариб берилишини сўраймиз''.

Лениннинг таклифи билан 1917 йил декабрда РСФСР халқ комиссарлар кенгаши қарор қилди: ''Мусулмонлар съездига давлат Оммавий кутубхонасида сақланаётган Усмон Қуръони'' қайтариб берилсин''. Шундан сўнг ''Усмон Қуръони'' Уфага келтирилиб, мусулмонлар ташкилотига (1788 йилдан Уфада Бутунроссия мусулмонлари диний бошқармаси жойлашганди) топширилди.

''Усмон Қуръони''ни Ўрта Осиё ҳам унутишмаган эди. Туркистон музейлар, тарихий, санъат ва табиат ёдгорликларини асраш қўмитаси (1921 — 1925) ҳукуматнинг юқори ташкилотларига мурожаат этиб, ''Усмон Қуръони'' нинг Туркистонга қайтарилишини қаттиқ талаб қила бошлади ва бу хусусда Россия Федерацияси ҳукуматининг қарори чиқарилишига эришди.

1923 йили Уфага С.Қосимхўжаев бошчилигида вакиллар борди, ''Усмон Қуръони'' поезднинг махсус ажратилган вагонида қўриқчилар кузатувда Тошкентга келтирилди. Бу ерда уни Хожа Аҳрор мадрасаси биносида диндорларнинг вакилларига топширилди. (1941 йилда эса уни Ўзбекистон халқлари тарихи музейи фондига ўтказилди.)

1989 йил мартда Тошкентда Ўрта Осиё ва Қозоғистон мусулмонларининг IV қурултойи бўлди. Ўзбекистон ҳукуматининг қарори билан қурултойда ''Усмон Қуръони'' мусулмонларга тантанали равишда қайтарилди.

Тақдир тақозоси билан Ўзбекистонга келиб қолган ''Усмон Қуръони''нинг фаннинг энг сўнгги маълумотлари бўйича тарихи ана шундай.

Қуръоннинг бу нусхаси Самарқандга қачон ва қандай вазиятда олиб келинганлиги эса таассуфки, охиригача аниқланмай қолаётир.

(Алиназар Эгамназаров таржимаси)

АСЛИНГНИНГ ЯХШИЛИҒИН БИЛ!

Тафаккур

КАЙКОВУС

...Ота-онанинг ҳақига дин нуқтаи назаридан риоя қилмасанг ҳам, ақл юзидан, муруввaт юзидан риоя қил ва кўргил: ота-она аслида сени жон ва дил била парвариш қилмишлар. Агар улар ҳақида камчиликлар қилсанг, тақсир кўргузсанг, сен ҳеч яхшиликка сазовор эмасдурсан. Нединким, ҳар киши аслининг яхшилиғин билмаса, ўзганинг ҳам яхшилиғин билмағусидир. Ўз фарзандинг сенинг ҳақингда қандай бўлишин тиласанг, сен ҳам ота-онанг ҳақида шундай бўлғил. Нединким, сен ота-онангга нима иш қилсанг, фарзандинг ҳам сенинг ҳақингда шундай иш қилур, чунки одам мевага, ота-она дарахтга ўхшайдур. Дарахтни ҳар қанча яхши тарбият қилсанг, меваси шунча яхшироқ ва ширинроқ бўлур. Ота-онага иззат ва ҳурматни қанча кўп қилсанг, уларнинг дуоси шунча тезроқ мустажоб бўлур.

* * *

Зинҳор мерос олмоқ ҳирси билан ота-онанг ўлимин тиламағилки, уларнинг ризқи била сенинг ризқинг етишур. Ота-онанинг ўлимини тиламағил, чунки ота-она ўлмай юрсалар ҳам ризқинг етишаверади, нединким, ризқ мақсумдир (тақсимланган, бўлинган - таҳр.) ва у ҳар йўл била восил бўлур. Рўзий насиба учун ўзингни кўп ранж-машаққатга қўймағил. Рўзий насиба ранж ва азоб-уқубат била зиёда бўлмағусидир.

* * *

Ҳоли-аҳволи сендан яхшироқ бўлғон кишиларга қарамағил, ҳоли-аҳволи сендан ёмонроқ бўлғон кишиларга қарағил.

Агар молсизликдан қашшоқ бўлсанг, ақлдан бой бўлмоққа сайъ кўргузғилки, мол била бой бўлғондан ақл била бой бўлғон яхшироқдир. Нединким, ақл била мол жам этса бўлур, аммо мол била ақл ўрганиб бўлмас. Билғил, ақл бир молдурки, уни ўғри ололмас, у ўтда ёнмас, сувга оқмас.

Бас, агар ақлинг бўлса, ҳунар ўрганғил, нединким, ҳунарсиз ақл - бошсиз тан, суратсиз бадандекдур. Ундоқким дебдурлар: ал-адаб - суратил-ақл.

БУЗУҚ ФИКРЛИ ҚЎЛЛАНМА НИМАГА ЎРГАТАДИ?

(Давоми. Боши 1-бетда).

Шўролар даврида Миллий Уйғониш даврининг кўзга кўринган намояндаси Ҳамза Ҳакимзода Ниёзийни ўзи мансуб бўлган жадидчилик ҳаракати ва унинг намояндаларига, жадид педагогларига қарши қўйиб, сунъий равишда Ҳамза очган "усули савтия" мактабларини жадид мактабларидан фарқлашга даъват этиб келинди. Ушбу "Қўлланма" муаллифлари мустақилликнинг бешинчи йилида, Ҳамза жадидчилик ҳаракатининг йирик вакили эканлиги эътироф қилинган бир пайтда уни жадид педагоглари - истиқлол фидойиларига қарши қўйишга интиладилар. Ҳамзанинг жадидларнинг маънавий раҳнамолари Исмоилбек Ғаспирали вафотига бағишланган "Жудо" радифли марсияси, Маҳмудхўжа Беҳбудийнинг "Падаркуш" фожеаси таъсирида яратган "Заҳарли ҳаёт ёхуд ишқ қурбонлари" драмаси, Мунавварқори Абдурашидхоновга ёзган мактубларида "Маънавий отамиз ҳазратларина", деб мурожаат қилиши, умуман, 1910-йиллардаги ҳам адабий-ижодий, ҳам педагогик фаолияти унинг жадидчилик ҳаракатининг йирик вакили эканлигини тасдиқлайди. "Қўлланма" муаллифлари эса Ҳамза фаолиятини жадидларга зид қўядилар: **"Лекин ўша даврда жадид мактаби номи билан машҳур бошқа мактаблар ҳам бўлганки, Ҳамзанинг мактаби улардан кескин фарқ қиларди. Агар кўпчилик жадид мактабларида миллий буржуазияга саводли мутахассислар тайёрлаш ниятида бойваччалар ўқитилса, Ҳамзанинг талабалари камбағал болалари эдилар. Жадидизмни ташвиқот қилган маърифатпарварлик буржуа синфий манфаатини кўзда тутса, Ҳамза эса маърифатни кенг халқ оммасига тарқатиш тарафдори эди"** ("Қўлланма", 322-бет). Ахир, бу Халқ истиқлоли, Ватан мустақиллиги учун бошларини кундага қўйган жадидларга туҳмат эмасми?!

Миллий Уйғониш даври мутафаккирларини бирлаштирувчи буюк маслак Халқ, Ватан истиқлоли учун кураш маслаги эди. Улар бу маслак учун, ўлканинг қаерида фаолият кўрсатмасинлар, яқин ҳамкорликда, яқин алоқада бўлдилар. Бундай алоқа, айниқса, асримиз бошларида ниҳоятда мустаҳкамланди. Аммо "Қўлланма" муаллифлари бундай ҳаммаслаклик, ҳамфикрлилик ҳақида ҳеч қандай муносабат билдирмайдилар.

"Усули савтияи тадрижия" мактабларида ҳар олти ойда битириш имтиҳонлари катта тантана билан ўтказилган: ота-оналар, шаҳарнинг эътиборли кишилари, турли вилоятларда фаолият кўрсатаётган педагоглар таклиф қилинган. Мунавварқори Абдурашидхонов мактаби Ватанимиздаги ҳамма "усули савтия" мактаблари учун намуна вазифасини ўтаган. Мана, унинг "усули савтия" мактабларининг ижодкорларидан бири, Наманганда бундай мактабларга раҳбарлик қилган Исҳоқхон Тўра Ибратга йўллаган таклифномаси: **"Ҳурматлу Исҳоқхонҳожи жанобларина. 1907 йил май ойиндан эътиборан Тошканд-да Тарновбоши маҳалласинда "Хония" мактабинда талабаларни(нг) йиллик имтиҳонлари бошланур. Сиз ҳурматлудан рижо қилурмизки, тавобингизда бўлғон усули жадидия мактаблари мудирлари ила имтиҳон мажлисларина ташриф қилсангиз, муаллим ва шогирдлар Сиздан мамнун бўлур эдилар.**

Муҳибингиз Мунаввар Қори.

15 март 1907 йил".

Юқоридаги фикрлар яна шуни ҳам тасдиқлайдики, асримиз бошларидаги мутафаккирлар ўз фаолиятларини бир-бирларидан ажралган ҳолда эмас, аксинча, ҳамкорликда, ҳаммаслак ҳолда йўлга қўйганлар. Мунавварқори Абдурашидхонов Беҳбудийнинг "Самарқанд" газетасида, "Ойина" журналида ўз мақолалари билан фаолият кўрсатганидек, Исҳоқхон Ибрат Тошкент жадидлари раҳбарлик қилган "Садойи Туркистон", Фарғонада "Садойи Фарғона" газеталарида, Самарқандда "Ойина" журналида фаол қатнашди. Исҳоқхон Ибрат Мунавварқори Абдурашидхоновнинг таклифига мувофиқ бир неча марта Тошкентда, унинг мактаби имтиҳонларида қатнашган, ўз таассуротлари, таклиф ва мулоҳазалари билан газета саҳифаларида фикрларини билдирган.

"Қўлланма" муаллифлари қайси ўринда Миллий Уйғониш даври педагоглари фаолияти ҳақида ўз фикрларини баён қилсалар, ўша ўринда фактик хатога йўл қўядилар.

"Қўлланма"нинг кўп ўринларида жадид мутафаккирлари асарларининг муаллифи чалкаш берилади: Мунавварқорининг баъзи асарлари Абдулла Авлоний номи билан берилади(258-бет). Қори асарларини санаб туриб, 5 - 6 сатрдан кейин М. Абдурашидхонов асарлари саналади(М. Қори билан М. Абдурашидхонов бир киши, яъни Мунавварқори Абдурашидхоновку! - У.Д.). Саидрасул Саидазизов ва Саидаҳмад Сиддиқий исм-шарифлари чалкаштирилади. Баъзан машҳур асарлар номлари бузиб талқин этилади. Абдураҳмон Жомийнинг машҳур "Шарҳи Мулло" асари "Шаҳри Мулло" тарзида, Сиддиқийнинг "Мирътоти ибрат" достони "Мирътоти адаб" тарзида, Мунавварқорининг "Хуршид" газетаси журнал деб, Мунавварқори ҳақида "Шарқ юлдузи" журналининг 1992 йил 5-сонида босилган Сирожиддин Аҳмаднинг катта ва муҳим аҳамиятга молик мақоласининг муаллифини шоир Рауф Парфи деб кўрсатадилар. Исҳоқхон Ибратнинг жаҳон халқлари ёзуви тарихига бағишланган "Жомеъ ул-хутут" асарини жаҳон халқлари тарихига бағишланган асар сифатида, яна шу муаллифнинг савод ва ҳуснихатга бағишланган "Санъати Ибрат қалами Мирражаб Бандий" асарини икки асар сифатида(287-бет), Абдулла Авлонийнинг "Мактаб гулистони" асарини "Мактаб ва Гулистон" тарзида талқин қиладилар. Бундай фактик хатолар анчагина. Бу камчиликлар шуни кўрсатадики, "Қўлланма" муаллифлари юқорида номлари тилга олинган асарларни кўрган эмаслар.

Яна ушбу масалани таъкидлашни истардик: "Қўлланма"да XX аср педагогларининг сардори Саидрасул Саидазизов (Азизий) фаолияти ҳақида бирор фикр айтилмайди. У педагогикамиз тарихида буюк ўзгариш ясаган, биринчи марта ўзбек тилида барқарорлашган алифбо дарслиги яратган. Биз XX аср педагоглари томонидан яратилган ўнлаб "Алифбо" дарсликларини чуқур ўрганар эканмиз, ҳаммасида Саидрасул Саидазизов "Устоди аввал" алифбо-дарслигининг катта таъсирини кўрамиз. "Устоди аввал" дарслигининг яратилиши ўзбек педагогикаси, методикаси тарихида буюк воқеа бўлди.

Шундай фикрни Саидаҳмад Васлий Самарқандий(1870 -1925) фаолияти ҳақида ҳам айтиш мумкин. У бир неча ўн йиллар давомида Улуғбек мадрасасида мударрислик қилган ва шу мадраса қошида "усули савтия" мактаби очган, бундай мактаб ва мадрасалар учун ўнга яқин дарсликлар яратган, мадраса ислоҳоти бўйича ҳеч бир педагог-мутафаккир Васлийчалик фаолият кўрсатган эмас. Васлий 1915 йили "Ал-Ислоҳ" журналида мадрасаларни ислоҳ этиш борасида 10 моддадан иборат, ниҳоятда эътиборга лойиқ тавсия билан чиқади. Бу мақола юзасидан давр вақтли матбуотида катта мунозара бўлиб ўтади. Ҳожи Муин таъбири билан айтганда, **"Васлий афанди эски мадрасалардаги таҳсил ва тадрис усулининг камчиликларини бошлаб англаганлардан ҳам шунинг ислоҳига доир ўзбек матбуотида энг аввал ўз фикрини ёзғон кишилардандур".** Ҳамза Васлийни "Тараққиёт гулшанида миллат андалиби", деб атайди. "Қўлланма"да бу улуғ педагогнинг ҳатто номи ҳам тилга олинмайди.

450 бет - 29 босма тобоқ ҳажмида китоб ёзган "алломалар"имиз Исҳоқхон Ибрат, Мунавварқори Абдурашидхонов, Маҳмудхўжа Беҳбудий, Абдулла Авлоний, Сиддиқий-Ажзий, Абдуқодир Шакурийнинг бирорта асарини асли ҳолида ўқиганмиканлар?! Ахир, юқорида номлари тилга олинган мутафаккирларнинг таржимаи ҳоллари тадқиқотчилар томонидан ҳужжатгоҳлардаги, қўлёзма, ноёб асарлар фондларидаги, асримиз авваларидаги чанг босган газета ва журналлар тахламларидаги материалларни чуқур ўрганган ҳолда, улардан мисқоллаб фактлар йиғиб тикланади. Ҳурматли домлаларимиз эса ботмонлаб кўчиришдан истиҳола қилмайдилар.

Эътибор беринг: "Қўлланма"-даги Исмоилбек Ғаспирали - Б.Қосимовнинг "Исмоилбек Ғаспирали"(Тошкент, 1992) китобидан, Абдулла Авлоний ва Исҳоқхон Ибрат - Б. Қосимов ва У. Долимовнинг "Маърифат дарғалари"(Тошкент, 1990) китобидан, Абдуқодир Шакурий - М. Фаттоевнинг "Атоқли педагогларимиз"(Тошкент, 1965) китобидан, Мунавварқори Абдурашидхонов - Сирожиддин Аҳмаднинг "Мунаввар Қори"("Шарқ юлдузи" журнали, 1992, 5-сон) мақоласидан сўзма-сўз кўчирилган.

Педагогика фани ёшларни покликка, иймон-эътиқодли бўлишга ўргатади. Шу маънода талабаларимиз учун ёзиладиган дарсликлар, қўлланмалар ибрат вазифасини бажариши керак. Мавжуд "Педагогика тарихи" қўлланмаси талабаларнинг, аспирант ва ёш тадқиқотчилари-мизнинг илмий изланишларини сўндиради, "енгилнинг остидан, оғирнинг устидан" юришга, нопок йўлларни қидиришга ўргатади.

ЖУРНАЛИСТНИНГ КЎНГЛИ

"Ҳуррият"нинг дашнабодлик ҳур мухбири К.МИНГБОЕВга

Жавоб

Камолиддин! Ўтган йил газетамизнинг фаол жонкуярлари сафидан ўрин олдингиз. Ҳар қандай газета жойлардаги Сиз каби ихлосмандлари билан тирик, омон бўлинг!

Янги йил арафасида йўллаган бир даста хатингизни ўқиб ўтириб журналистлик касби ҳақидаги мулоҳазаларингиздан таъсирландим. "Мухбирлик касбим билан фахрланаман, уни энг азиз кишимни севгандек ҳурмат қиламан, Онамни севгандек севаман, бу касбимга асло хиёнат қилмайман!" деб ёзибсиз. Башарти мамлакатимиз журналистларининг ахлоқий низоми яратилгудай бўлса айни шу сўзлар билан бошланса не тонг!..

Ҳа, газетамизнинг ноябрь ойи сонларидан бирида бир неча мактубингизни эълон қилдик, севиндик, бир қанча газетхонлар мамнун бўлганини айтишди. Сизнинг ёзишингизча, журналист акахонларингиздан биттаси уни кўриб лоақал бир чимдим мулоҳаза айтишни ўзига эп билмабди. Бундан қаттиқ дилингиз оғрибди. Тағин, "ўша акам журналистикани тугатиб, ишлаяптилар. Мен ўқимаганман, 25 йилдан буён ҳавас-кор мухбир бўлиб юрибман" деб ёзибсиз.

Бунчалар беғубор бўлмасангиз, менинг дашнабодлик ҳамкасб дўстим?! (Дастхатингиздан, имзоингиздан ҳам содда, беғубор инсон эканлигингиз кўриниб турибди). Ахир журналистика ҳам тоза ниятли, эзгу орзуларга бой, адолат туйғуси кучли бўлган кишиларгагина насиб этадиган хос касб! Унутманг, бу фазилатлар ёки хусусиятлар ҳеч бир олий ўқув юртида таҳсил олиш орқали орттирилмайди, уни Худо беради. Аллоҳнинг инояти эса ҳар қандай олий ўқув юртининг паттасидан олийдир, албатта.

Табиий, олий таълимни олиш шарафли, бунга эришган ҳамкасбларимиз қандини урсин. Бироқ, касб-корга муносабат, айниқса журналистика соҳасидаги ҳам эл-юртнинг, ҳам ҳамкасбларининг диққат-эътибор майдонидан четда қолмайди. Ким нимага қодир, ким қай йўсинда ва қай ниятларда ишлаяпти - ҳамма-ҳаммаси кўриниб-билиниб туради. Ана шунда ҳалоллик, ҳолислик, маҳорат, истеъдод намоён бўлаверади. Сиз Сафар Остон, Карим Баҳриев, Амирқул Карим, Қўчқор Норқобил сингари журналистларнинг чиқишларини мунтазам кузатишингизни, маълум маънода уларга ҳавас қилишингизни айтибсиз. Жуда яхши! Шунинг ўзи ўрганишга бўлган, изланишга бўлган иштиёқингиздан далолат бермоқда. Демак, Сиз ҳозирги имкониятларингиздан қониқмаяпсиз, ўқияпсиз ва жуда тўғри қиляпсиз. "Сариосиё ҳақиқат"да, умуман вилоят доирасида маҳоратли ва ҳавас қилса арзигулик ҳамкасбларимиз оз эмас. Сизнинг эса касбимизга бўлган садоқатингизнинг ўзи ҳавас қилса арзигулик!

Камолиддин! Тўғри, ижод аҳли бир оғиз ширин сўзнинг гадоси "Мақолангни ўқидим" деган сўздан бошимиз осмонга етади. Лекин яна бир ҳақиқатни унутманг - энг улуғ асарни яратиб қўйган тақдирингизда ҳам у ҳаммага бирдек маъқул келавермайди. Буни жуда табиий қабул қилмоқ керак. Шу боис энг тўғриси - мақтовдан жуда бошингиз осмонга етиб, оёғингиз ердан узилиб қолмасин, танқиддан ё эътиборсизликдан жудаям чўкиб, ерга ҳам кириб кетманг. Сиз эзгу ният билан адолат ва ҳақиқат учун ёзаверинг, ижод қилинг, ҳатто энг олий ҳақиқат ҳам ҳаммага бирдек ёқавермаслигини дилингизга тугиб қўйинг. Кам бўлмайсиз, Сизнинг ниятингиз беғуборлигини тушунмайдиганлардан кўра, тушунадиганлар сони ортаверади.

Ижодий омадлар тилаб ҳамкасбингиз

Бош муҳаррир

ҚАЙНОНАЛАР ЎҚИСИН, КЕЛИНЧАКЛАР ЎҚИСИН

Таниқли журналист Раҳима опа Шомансуровага очиқ хат

Раҳима опа! Сизнинг "Эр эпламоқ осон, лекин..." номли рисолангизни ўқиб кўнглим ёришиб кетди, унда берилган мақолалардан аёлга нисбатан дардкашлик, самимийлик, куюнчаклик, бир сўз билан айтганда - меҳрни туйдим.

Китобнинг номланишиёқ беихтиёр киши диққатини ўзига жалб этади. Ундаги уч нуқта замирида "оила" аталмиш муқаддас даргоҳнинг нене сиру синоатлари, пасту баланди, ҳузур-ҳаловати, масъулиятини назарда тутганингизга асарни ўқиш жараёнида амин бўлдим.

"Келинлик - Бедиллик" деб номлабсиз биринчи ҳикоянгизни. Бувим ҳам шу иборани кўп такрорлар, бу ўхшатишни Бедил асарларини ўқиш, англаш мураккаб эканлиги билан изоҳлар эдилар.

Сизнинг талқинингизда эса бу таъриф ўзининг асл маъносига эга бўлибди.

"... Бедилдан озми-кўпми, тушунганимизча ҳаёт фалсафасини ўқиб ва уқиб борсак, назаримда қалбимиз булоғининг жаҳолатданми, билимсизликданми кўр бўлган ё атайлаб сўқир қилинган кўзлари очилиб, тобора нурафшон бўлиб боришига ишончим комил..."

Ўзини, ўзлигини англаган, атрофдагиларни қадрлай билган, тушуна олган аёл Бедилнинг жозибали, сирли, шу билан бирга мураккаб шеърияти моҳиятини уқиш даражасига кўтарила олади, дейсиз қатъий ишонч билан.

Ҳар бир аёл қайноналик бахти насиб этган лаҳзаларда остонасидан кириб келаётган келинини ич-ичидан суйиб, ардоқлайди. Назарида хонадонига беғубор нур, гўзаллик ташриф буюрганидек...

Шундай эмасми, Раҳима опа?

Яна минг бир ҳаяжону, яхши ният ила "Хуш келибсиз, келин болам!" деб пешвоз чиқади, дейсиз Сиз ва айни шу дамларда ҳар бир она кўнглидаги эзгулик, меҳр ва яна улкан масъулиятни-да ҳис этасиз, топиб тасвирлайсиз.

Остонадан кириб келаётган келинчак ҳам оппоқ тушлари рўёбга чиқишига, ҳеч сўнмас баҳорлар насиб этишига ишонади, умид қилади.

Икки томоннинг бунчалар покиза ниятлари неча кўп ҳолларда, озгина фурсат ўтмай саробга айланади?

Ҳаётий мисолларга бой ҳикоялар, дилга яқин суҳбатлар, мазмунли лавҳалардан иборат рисолангизни ўқиб қайнона-келин муносабатларида анчадан бери ўзимни ўртаб, ўйлантириб келаётган саволларга жавоб топдим.

Ҳали тажрибасиз, тортинчоқ, янги хонадон юмушларидан гангиб қолаёзган келинчакни аввало қайнона йўлга солиши, рўзғор тутишнинг ўзига хос сирларини ўргатиши лозимлиги, "қайноналик ҳам катта мактаб" эканини ҳар бир ҳикояда ибратли мисоллар билан таъкидлайсиз.

Келин бўлмиш ҳам тушган хонадонининг яхши анъаналарини ўзлаштирса, "рўзғорни файзу баракали тутиш арзимагандек кўринган жуда майда нарсалардан бошланишини" англаб етса, оилада ўз ўрнига, меҳру ардоққа эришади. "Қандай келин бўлмаслик ҳақида", "Шу оддий қозон-товоқ", "Ял-ял ёниб юринг, келин болам!", "Жуфтлик қудрати" каби ҳикояларингиз ёш келинчакларни аввало фаросатли, уқувли, фидойи, меҳрли, нозиктаъб бўлишга ўргатади.

Бир оғиз ширин сўздан, самимийликдан ҳайратлана олиш, ҳаётидаги унутилмас кунлар қадрига етиб яшаш умрни янада мазмунли, гўзал қилади. Ҳар бир лавҳада яхшиликни кўра олиш, яхшиликни англай билиш нафақат оилага, балки кўнгилга хотиржамлик, беғуборлик бахш этади, деган ишонч, даъват бор. Айниқса, "Соҳибалик муборак, келин болам!", "Оналик - катта шараф", "Аёвлигим" каби ҳикояларингиздаги ҳаяжон, таъсирчанлик, ҳайрат, шукроналик каби нурли туйғуларнинг умрбоқийлигини, куч-қудратининг буюклигини ҳис этдим.

Ақли тиниқлашиб, бўйи чўзилиб бораётган фарзандларимга Сизнинг меҳрли, сеҳрли дил изҳорларингизни такрор-такрор ўқиб бердим. Аввало аёлнинг қалби нурсиз, ўзи бемеҳр, бефарқ бўлишидан Аллоҳ асрасин! "Сен ўзингчун сен ўзингсан" номли ҳикоянгизни ўқиб бир дугонам ёдимга тушди.

Талабалик йиллари эди. Қизлар билан турли мавзуда гурунглашиб турсак, турмуш қурганига ҳали кўп бўлмаган бир дугонам қайнонасини қоралаб кетди.

- Меҳрибонлик қилавериб тинкамни қуритиб юборадилар. Ўқишдан борсак, чой ичиб олинг, деб ҳоли-жонимга қўймайдилар. Чой ичгач эса овқат қилишга улгуролмай елиб югураман. Биламан, атайин шундай қиладилар. Овқатланаётганда эса "чойни мен қуяман, бемалол овқатланиб олинг" дея тилёғламалик билан менга, атрофдагиларга ўзларини яхши кўрсатмоқчи бўладилар. Тинмай "олинг", "жоним", "болам" деб сайрашлари шундай асабимга тегадики...

Ўйланиб қоламан... Сиз айтгандек "қаричлар бир хил эмас, ўз кўрганини, эшитганини қалбининг хира ёки синиқ кўзгусидан ўтказиб, ўша синиқ ва хира акси, фақат меники, фақат меники тўғри!" деб туриш одамийликдан кўра худбинликка кўпроқ хос бўлса керак!"

Меҳр мўъжизалар яратади, дейишади. Қайнонанинг бағрикенглиги, сабр-қаноати дугонам қалбини эритса ажаб эмас.

Қайнона - келин дилдан суҳбатлашиб ўтирганини кўрган ҳар қандай кишининг кўнгли беихтиёр ёришиб кетади. Китобингиздаги одамийлик,эзгулик каби гўзал фазилатлар, шунингдек, турмушнинг майда, аммо эътибор талаб томонлари, ҳақидаги қайнона-келин суҳбатларини ўқиб, ундаги самимийлик, кечира билиш, тушуна олишдек чиройли хислатлар ҳар бир ўзбек хонадонига насиб этсин дея ният қилдим.

Қайнона ўта босиқлик билан келинининг ҳар бир саволига батафсил жавоб беради, ҳар бир фикридан қувонганини яширмайди, кундалик ҳаётнинг ўзига хос қийинчиликларидан огоҳ этади. "Гўзаликка интилувчан, ноқорга ачинувчан"лик қалбига жо бўлиб кетишини истаб келинига йўл-йўриқ, маслаҳат беради.

Раҳима опа, қайнона-келин муносабатларига нега бунчалик куюнчаклик билан эътибор берасиз?

Сиз қиз болани - келинчакни - онани хуш хулқли, гўзал руҳиятли, юксак маънавиятли аёл даражасига кўтарилишини, ҳар бир оиланинг мукаммаликка интилишини истайсиз. Чунки оилада инсон камолга етади, ўзлигини англайди, дунёқараши, муомаласи шаклланади.

Қиз боланинг тарбиясига, илму иқтидорига алоҳида эътибор бериш - оиланинг, авлоднинг, миллатнинг келажагини ўйлаш, эртанги куни учун қайғуришдир.

Отам ёшлигимда қайсидир газетада босилган ҳикояни тез-тез такрорлар эдилар.

Оқила, тарбияли қиз бир-бирига фақат бақириб, қўпол, хунук муомала қиладиган оилага келин бўлиб тушади. Дағал, дўқ-пўписа гап-сўзлардан эсанкираб қолган келинчак, доимо ҳаммага ширин, ўта хушмуомалалик билан муносабатда бўлаверади. Унинг гўзал хулқи, ширин, маъноли муомаласи кўп ўтмай ўз таъсирини кўрсатиб, оиладагилар келинчакдан ўрнак олабошлайди. Келинчакнинг меҳри, одоби, муомаласи, сабру қаноти сабаб бир оилага тотувлик, хотиржамлик, файз кириб келади.

Қаранг-а, аёлдаги меҳру муҳаббат қанчалар буюк куч-қудратга эга!

Ҳар бир аёлнинг бахти тўкис, оиласи осойишта бўлсин деган тоза ниятлар билан ёзган ҳаётий сабоқларингиз ич-ичига ҳам ана шундай улкан меҳр сингиб кетган.

Бу меҳрнинг куч-қудрати китобингизни ўқиган кўнгилларда фақат энг гўзал инсоний туйғулар уйғотади. Ўзингиз таъкидлаганингиздек, оиланинг қандай қилиб мукаммал бўлиши ҳақида тайёр йўриқнома йўқ. Сизнинг китобингиз ҳар бир хонадоннинг маслаҳатгўйи, энг яқин сирдоши бўлиб қолади.

"Ўзгалар салбийсини қайтармасинлар, ижобийсини илдиз олдирсинлар" деган яхши истагингиз Сизни аёллар учун яна янги асарлар ёзишга доимо ундаб турсин.

Ҳурмат билан
синглингиз
Гавҳар МИРЗАЕВА

УСТОЗ КЎРМАГАН ШОГИРД...

Ранжидим

Қўлимга қалам олиб, сизларга мактуб ёзишимга сабаб бўлган нарса, кейинги пайтда қўшиқчилик борасида туғилган баъзи мулоҳазаларим билан ўртоқлашиш истаги.

Дангалини айтганда, охирги икки-уч йил ичида бу соҳа бироз оқсаётгандай. Турли-туман, янги-янги овозлар пайдо бўлаяпти-ю, лекин ярқ этиб кўзга ташланадиган истеъдодлар кўринмаяпти. Қаерга қарама қўшиқчи, қаерга қарама хонанда. Яна ҳаммаси "хушовоз".

Назаримда қўшиқсиз яшай олмайдиган туғма қобилият эгаларидан кўра, кўпроқ қўшиқ айтишга ихлосмандлар кўпайганга ўхшайди. Янаям ғашга тегадигани, ойнаи жаҳонда ҳам, радио тўлқинида ҳам ўша "хушовоз" хонандалар билан учрашув, суҳбат. Битта-иккита қўшиқ "яратган" ёш хонандаларни экранга олиб чиқиб мақташдан нарига ўтишмайди. Яна қандай қўшиқлар денг, матни саёз, мусиқалари ўзлаштирилган. Ўйлаб қоласан-да киши, наҳот қўшиқ куйлаш тўп суришдек осон бўлса? Менимча, бугунги аксарият қўшиқчиларимиз қўшиқчилик, ҳофизлик деган улкан, нодир бир санъатни коптоқ қилиб қувиб юришибди. Унисидан куйини кўчирса, бунисидан сўзини олади, яна биридан ўйин тушишини ўзлаштиради. Мени кечиришсин-у, лекин коптоқ ўйнашни ҳам билиш керак, аслида!

Бир мисол келтирай. Яқинда "Истиқлол" гуруҳининг "Томда товуқ ётади, во ҳай бола" қўшиғини эшитиб ёқа ушладим. "Тож" гуруҳининг лўли қизга атаб айтган қўшиғи, яна бир ёш хонанда (исми ёдимда йўқ)

"Даврадаги бир жонон
Менга сирли боқмоқда,
Сўзласам,
сўзларимнинг
Маъносини чақмоқда"

каби қўшиғи, "Байрам" гуруҳининг

"О, э, оп, кам-камалак
қош ёрим,
Жам-жамалак соч ёрим
қийнама бунча"

каби қўшиқларни қўшиқ деса бўладими?

Ёш-ёш хонандаларнинг деярли барчасининг қўшиғи, "севдим, ёрим, гулим, асалим" каби саёз сўзлардан, бирон маъно ифодаламайдиган хитобга айланиб қолаяпти. Афсуски, бундай гуруҳлар ва хонандаларнинг санаб саноғига етолмаймиз. Лекин, наҳотки, бундай адашиб қолаётган ёшларга тўғри йўлни кўрсатадиган жонкуяр инсонлар, маслаҳатгўйлар топилмаса? Бундай енгил-елпиликка зўр беришнинг охири нима бўлишини ҳеч ким тасаввурига сиғдиролмаса керак. Ахир, ўзбек санъати, айниқса, қўшиқчилик санъатининг пойдевори мустаҳкам эди-ку? Афсуски, халқимизнинг ардоқли ҳофизлари, санъат илмининг усталари ҳам бугун бу ҳақда лом-мим дейишмаяпти. Аксинча, ҳаттоки, энг ҳурматли санъаткорларимизнинг ҳам баъзан ўзларини тута билмаганликларидан ранжийди, киши.

Қўшиқчилик санъат турлари орасида энг оғир, энг маъсулиятлисидир. Бу ҳамманинг ҳам қўлидан келавермаслиги мумкин. Бугун эса ҳамманинг қўлидан келадиган гўёки бир юмушга айланиб бораётгандек. Аслида, қўшиқ - инсонга янги фикр айтишдир, агар у инсоннинг ботиний ҳис-туйғуларини тебрантирмаса, баъзан йиғлатиб, баъзан ўйга чўмдирувчи кучга эга бўлмас экан, у қўшиқ эмас. Бунинг учун санъаткору ҳофиз дилида инсонларга айтадиган гапи, дарди бўлиши лозим.

Янги йил байрам дастурлари давомида берилган концерт дастурларини томоша қилар эканман, беихтиёр ана шундай мулоҳазаларга бордим. Мен бу билан ҳамма санъаткорларимизни бирдай баҳоламоқчи эмасман. Асло. Маслан, ўша кунлари Юлдуз Усмонова, Салоҳиддин Азизбоев, Аҳрор Усмонов, Ғиёс Бойтоевларнинг дардли, маъноли қўшиқлари инсон юрагига етиб борадиган қўшиқлардир.

Тўғри гап (гарчи, аччиқ бўлса-да) яхши. Халқ санъаткордан яхши ва гўзал қўшиқларни соғиниб яшайди. Шундай экан, яхши қўшиқ яратишда санъаткор халқдан қарздор. Ҳамонки, халқдан туз, насиба олган санъаткор унинг дилидагини куйламас экан,у ҳақиқий санъаткор бўлолмайди.

Матлуба ТЕМУР қизи

ЁРДАМ БЕРИНГ, ЯХШИЛАР!

Илтижо

Ҳеч ким ногирон бўлиб туғилмасин ёки тақдирида бир умр ногирон бўлиб қолишдек бир фалокатга йўлиқмасин экан. Ён-атрофингиздаги одамларнинг баъзилари ачиниб, баъзилари ғижиниб қараганда, мажруҳ кўнглинг ўкиниб-ўкиниб кетади. Мен ҳам болалигимдан ногиронман. Унинг устига отамдан эрта айрилиб, бешта фарзанд онам билан ёлғиз қолдик. Қийналиб ўсдим, ўқидим, шифокор бўлдим. Шу ногиронлигим туфайли ўзимдан ёши анча катта кишига турмушга чиқдим. Худога шукр, икки ўғил, бир қизли бўлдим. Лекин, эрим мени тушунадиган, оилам, болам-чақам дейдиган одам эмас экан. Ўзимнинг оилавий ҳаётим ҳам қийинчилик билан ўтадиган бўлди. Нимагаки эришган бўлсам, ҳаммасига ўз меҳнатим, пешона терим билан эришдим.

Ногиронлигим учун, шаҳар транспортида қатнашим қийинлиги учун ишхонада ўн йил навбат кутиб машина олгандим. Лекин, эрим машинани ўз юртига - Наманганга олиб кетди: "Ўғилларимиз иккита, уларга уй-жой учун участка олиб қўямиз" деб. Кейин билсам, машинани сотиб ака-укаларига бўлиб берган экан. Майли дедим, зарур бўлиб қолгандир-да. Оқсоқланиб юриб яна ишга қатнайвердим. Бўлмади. Ижтимоий таъминот бўлими орқали яна навбатга туриб "Запорожец" олдим. Афсус, у ҳам эримнинг қариндошларига буюрди. Яна автобус, яна троллейбус...

Шундай қилиб яшаб юрган кезларимда яна бир фалокатга йўлиқдим. Трамвай бекатида енгил машина уриб кетди. Шунда кичик ўғлимдан айрилдим. Ўзим эса 2 марта операция бўлиб, умуман мажруҳ бўлиб қолдим. Иккита қўлтиқтаёқда зўрға юрадиган бўлдим. Ишга ярамай қолиб, касбимдан ҳам айрилдим.

Ўзимнинг машинамнинг пулига келган уч хонали квартирам бор эди. Энди, бутунлай мажруҳ бўлиб эримга ҳам, унинг қариндош-уруғига ҳам керак бўлмай қолганимдан кейин мана шу уйимдан ҳам айриладиган бўлиб қолдим.

Майли, тақдирим шундай экан, мен чидаяпман. Лекин гулдай фарзандларимга қараб туриб чидай олмай қоламан. Худога шукр уларнинг ақли бут, зеҳни ўткир. Ўқийдиган болалар. Менда эса маблағ йўқ. Ишсиз қолганимдан сўнг бозорга чиқиб майда-чуйда сотиб ҳам кўрдим. Ногирон аҳволим билан уни ҳам эплай олмадим. Қайтангга совуқ ўтди, соғлигим яна ҳам ёмонлашди. Мана анчадан буён яна иш қидираман. Ногиронлик нафақам эса дори-дармон, еб-ичишга базўр етади. Агар шу кетишда кетаверса, яна нима қилишим мумкин, фарзандларимнинг аҳволи нима кечади, билолмай қолдим.

Лекин асли шифокор бўлганим учун шунга аниқ кўзим етадики, мени даволаб оёққа турғизса бўлади. Фақат бунга катта пул, чет давлатларда қўлланилаётган замонавий операция усуллари билан даволанишим керак. Агар менга ҳомийлар топилиб ёрдам берсалар, насиб қилиб оёққа турар эдим. Эл қатори яшаб, тирикчилигимни ўзим ўтказар эдим. Мана шу орзу-умид билан бугун сизларга мурожаат қилаяпман. Ишонаман, саховатли инсонлар менинг ҳолимни тушуниб, мен ногирондан ўз беминнат ёрдамларини аямайдилар. Ўзим учун эмас, азбаройи фарзандларим учун минг бир истиҳола билан бугун сизларга мурожаат қилаётган эканман, ҳеч қачон бошингиз ғам кўрмасин, саховатли, эзгу ишларингизда Оллоҳ ҳамиша мададкор бўлсин, деган ният билан ўз ҳисоб рақамимни ёзиб юбораяпман:

Ўзбекистон Республикаси Тошкент шаҳри жамғарма банки 3627/ 06 10 бўлими ҳисоб № 22 АСРОРОВА Анорой Арзикуловна

КИМСАН, ТОВЛАМАЧИ АЁЛ?

Диққат, фирибгар!

"Горсабз"да бир аёл ишларкан. Исми Гўзалхон эмиш!..

Бизнинг оила табаррук оилалардан бири. Қайнонам ва қайнотам қўша қариб 75 йилдан бери бирга яшаб келмоқдалар. 2 қиз ва 4 ўғилни ўстириб, уйли-жойли қилиб, 25та невара, 50дан ортиқ эвараларни кўрдилар.

Шундай кекса, табаррук, ёрдам талаб инсонларни ҳам ўтган рўза ойининг қутлуғ кунларида ўзимизнинг бир товламачи аёл алдаб, қўйниларини пуч ёнғоққа тўлдириб кетди.

Мен ишга кетганимда келиним Дилоромхон - ойим ва дадамларга қараб, парваришлайдилар. Чоршанба куни соат 12 ларда эшикдан 50 ёшлардаги, кўринишидан баъманигина, рўмол ёпинган ўзбек аёли чақириб, бу уйда қариялар борми, деб сўраб келибди. Дадам ва бувим борлигини билгандан сўнг, ўзини "Горсабз"дан келдим, деб таништириб дадам билан суҳбатлашмоқчи бўлибди.

Уларни аҳволлари билан танишгандан сўнг: "Сизларга дори-дармон бепул берилиши керак, сизнинг қаровчиларингизга "Горсабз" томонидан маош тўланиши керак, яшаб турган уйингизни шароити ёмон экан. Ҳозир "Горсабз" томонидан сизга ўхшаш қарияларга уй-жой берилаяпти. Сизга ҳам берилиши керак", дебди. Бунинг учун 30 000 сўм пул тўлаш кераклигини айтибди.

Уй-жой тўғрисида гапирганда дадамнинг эски яралари янгиланибди. Чунки, 1979 йилдан бери уйимизни бузилади, деб уй дафтарига қайд қилиб кетишган эди. Шундан бери дадамларни неча марталаб Шайхонтоҳур туманига қилган аризалари, уй бериш ҳақида, жилла қурса қуруқ ер беришни сўраб ёзган аризалари инобатсиз қолганди. Ҳозир ҳокимиятда танишинг ёки чўнтагингда пулинг бўлмаса, бировдан ёрдам сўраш ҳақида гапириб ҳам бўлмас экан. Дадам, келиним бу аёлнинг гапига ишониб, қўлларидаги нафақа пулидан 1500 сўм берибдилар. Ўша аёл исмларини Гўзалхон деб айтибдилар. Кейин эртага эрталаб - 24 декабрда "Горсабз"га паспорт ва қолган пулни олиб, 2-этаж 10-хонага боринглар, деб тайинлабди. Келиним шўрлик, бир пиёла чой ичиб кетинг, деб ҳаракатга уннаган экан, "Йўқ, раҳмат, мен рўзаман", дебди.

Кечқурун ишдан келсам, шунақа гаплар. Мен: "Наҳотки дарров гапларига ишондингиз, ҳужжат сўрамадингизми?", десам, келиним: "Ойижон, рўза кунларида рўзадор аёл алдамаса керак" деб қолди. "Рўзадор аёл"ни гапига ишониб эртасига эрталаб эрим "Горсабз"га бордилар. У ер эса Коммунал хўжалиги экан. Ҳеч қандай горсабзни ҳам, Гўзалхон опани ҳам топа олмай келдилар.

Астағфируллоҳ, наҳотки бу аёл, "рўза оғизман" деб шундай пасткашликка, товламачиликка қўл урган бўлса. Ўзбек аёли деган номга иснод келтириб, ана шундай улуғ кунларда гуноҳга ботган бўлса. Бундай тубанликка нима сабаб бўлди экан? Ҳа, яхшилар, ҳар нима бўлса ҳам ўзимизга эҳтиёт бўлайлик экан.

Лекин эҳтиётлик яхши нарса-ку, фақат шундай бўлаверса, ишонч, иймон деган азиз тушунчаларимиз нима бўлади, деб ўйлаб қоласан-да, киши.

Мунира АБДУРАЗЗОҚОВА
(таҳрирсиз берилди).

ОВОЗА

Самарқанд вилоятидаги Норпой ва Пахтачи туманлари далаларини бетон қопланган Норпой канали суви олиб келаётган аъло навли қум босаётган эмиш.

ҲУРРИЯТ
Ўзингни англаб ет!

Муассис: Ўзбекистон Оммавий ахборот воситаларини демократлаштириш ва қўллаб-қувватлаш ижтимоий-сиёсий жамғармаси

Бош муҳаррир: Хуршид ДЎСТМУҲАММАД

Таҳрир ҳайъати: Азамат ЗИЁ, Абдуқаҳҳор ИБРОҲИМОВ, Абдуқаюм ЙЎЛДОШЕВ (бош муҳаррир ўринбосари), Амирқул КАРИМОВ, Нэим КАРИМОВ, Озод ШАРАФИДДИНОВ, Аҳмаджон ЎЛМАСОВ, Раҳмон ҚЎЧҚОР

Газета Ўзбекистон Республикаси Давлат матбуот қўмитасида 165-рақам билан рўйхатга олинган. Бичими А-2.

Таҳририят манзили: Тошкент шаҳри, Матбуотчилар кўчаси, 32-уй. Телефонлар: 133-69-45, 136-53-63, 136-58-79
Буюртма – Г 047
Индекс: Якка обуначилар учун – 233
Ташкилотлар учун – 234

Навбатчи муҳаррир: Зокиржон АЛИБЕКОВ

«Шарқ» нашриёт-матбаа концерни босмахонаси. Корхона манзили: «Буюк Турон» кўчаси, 41-уй.

Босиш вақти — 21.00
Топширилди — 20.00